

INDEKS NORDLAND

EN RAPPORT OM UTVIKLINGEN GJENNOM 2015 OG UTSIKTENE FOR 2016

ÅRGANG: 2016

INDEKS NORDLAND – STYRINGSGRUPPEN

Karsten Nestvold
Leder styringsgruppen
Direktør Innovasjon
Norge - Nordland

Cathrine Stavnes
Fung. fylkesdirektør
NAV Nordland

Eirik Pedersen
Adm. direktør
Kunnskapsparken
Bodø AS

Erlend Bullvåg
Prosjektleder
Handelshøgskolen
Nord Universitet

Hanne Østerdal
Nærings- og
utviklingssjef
Nordland
fylkeskommune

Ivar Kristiansen
Spesialrådgiver
NHO Nordland

Bjørn Sture Trymbo
Banksjef
DNB

Se oftere mot nord

*Gå mot vinden, du får rødere kinn.
Finn den ulendte stien. Hold den.*

*Den er kortere.
Nord er best.
Vinterens flammevirvel,
sommernattens mirakel.*

*Gå mot vinden, klyv berg.
Se mot nord.
Oftere
Det er langt dette landet.
Det meste er nord.*

Rolf Jacobsen

Indeksen er basert på tall fra SSB og økonomiske nøkkeltall hentet fra Proff @Forvalt sin regnskapsdatabase og bearbeidet av Indeks Nordland: www.forvalt.no. Regnskapsdatabasen produseres og utvikles av Eniro ASA i et samarbeid med Handelshøgskolen, Nord Universitet. Bedrifter med forretningsadresse i regionen inkludert fratrukket bedrifter innen bank/finans og rene forvaltningsbedrifter. Underavdelingers inngår etter andel av sysselsetting underavdelingen har. Verdiskaping defineres som lønnsutgifter + ebitda. Statistikk for eksport, sysselsetting, jobbskaping, arbeidsledighet, lønnsutvikling og folketall er hentet fra SSB og er bearbeidet av Indeks Nordland. Prognoser for utviklingen i 2016 skjer med utgangspunkt i forventningsindikatorer, konjunkturindikatorer fra Norges bank, og regresjonsregresjonsmodellering, og prognoser fra NAV's bedriftspanel i Nordland.

Foto: Coop Nordland

Folk skaper næring, næring skaffer folk

I statsminister Erna Solberg sin nyttårstale var svaret på den nødvendige omstillingen i norsk økonomi at vi må skape flere jobber. Flere må skape sine egne arbeidsplasser, og flere må investere i norske arbeidsplasser. Statsministeren påpekte det gode utgangspunktet Norge har med teknologi, kompetanse og rike naturgitte ressurser. Nordland sitter på vekstkraften norsk økonomi trenger. Vi kan og skal være en viktig del av veksten. Mens det er stigende arbeidsledighet i Norge, har ledigheten i lang tid vært lav i Nordland.

Som årets utgave av Indeks Nordland viser er det en enorm produktivitet i næringslivet i Nordland, og det ligger et stort potensial for videre utvikling og etablering av nye arbeidsplasser som Norge har bruk for. I Nordland har vi internasjonalt etterspurte ressurser i form av fornybar energi og mineraler. Vi har store havområder, hvor vi i langt større grad kan kombinere tradisjonelt fiskeri og havbruk med olje- og gassutvinning, og vi har et reiseliv i vekst.

Nordland går godt i 2015 og det er gode utsikter også for 2016. Men la oss ta mulighetene i bruk i enda større grad enn i dag. Det kan skje ved å tilrettelegge for større nasjonale og internasjonale investeringer på fastlandet. For å kunne realisere potensialet som ligger i regionen til nasjonens beste, må næringspolitikken i Norge legge til rette for utvikling.

En av de aller viktigste faktorene for å videreutvikle det store potensialet som ligger i Nordland, som et av landets største industrifylker, er kompetanse. En større satsing på kompetanse er nødvendig for at vi skal kunne bidra til å skape flere og attraktive arbeidsplasser. For å få til et kompetanseløft i fylket må myndigheter, utdanningsinstitusjoner og bedrifter samarbeide. Næringslivet må synliggjøre sine kompetansebehov, både i dag og for fremtiden, og få satt i gang tiltak. Et konkurransedyktig næringsliv i Nordland er helt avhengig av kontinuerlig fornying og utvikling når det konkurreres på verdensmarkedet.

Verden etterspør og konsumerer fisk fra Nordland som aldri før, og kundene er avhengige av at fisken når markedet raskt. For å bli enda bedre må veistrekninger kortes ned, og veinettet må utbedres. Vårt reisemønster er endret, og det er ikke slik at alle møter og avtaler kan gjøres over Skype eller telefon. Nye storflyplasser på Helgeland og i Lofoten vil være essensielle for vår fremtidige vekst, ikke bare for reiselivet. Flyplassen i Bodø må flyttes for å få i gang Nord-Norges største byutviklingsprosjekt noen sinne.

Ved å frigi store arealer for ny industri, handel og boliger skapes store verdier.

Utfordringen er ikke lenger det å skaffe folk. Nå er det heller å skaffe de riktige jobbene. I Nordland opplever vi å få stadig flere godt kvalifiserte søkere til stillinger som lyses ut. Også til stillinger som ikke er lyst ut. Folk ønsker å flytte nordover. Dette må vi utnytte. Vi må bli bedre til å snakke fram vårt fylke og mulighetene for videre vekst, slik at myndigheter og investorer ser oss.

Nordland kan bidra ytterligere både til det grønne skiftet og til å skaffe stabile og gode arbeidsplasser. Skal vi gjøre det er det viktigste å sikre forutsigbare rammebetingelser. Investeringer som gir ettertraktede arbeidsplasser basert på energi, teknologi og kompetanse, i konkurranse med andre deler av verden. Store globale selskaper må finne det lønnsomt å satse i nord. Vi har overskudd av energi, ledige arealer, store uutnyttede ressurser og en stolt industrihistorie. Det må gjøres en større og bedre satsing på å støtte opp om gründere med stort vekstpotensial som vil satse i nord. Det må også tilrettelegges for innovasjon i etablerte virksomheter.

Vi må satse der vi allerede er gode, i tillegg til å utforske og se muligheter i det vi vet at verden trenger. Vi må satse på innovasjon i fiskeri og havbruk, og bekjempe luseproblematikken. Vi må befeste vår posisjon i Europa som ledende på grønn industri og vannkraft. Til disse næringene må vi bygge opp større leverandørindustri, som kan gjøres konkurransedyktig til å levere også utenfor Nord-Norge og Norges grenser. Og vi skal fortsatt satse på olje- og gassutvinning og reiseliv. To næringer skeptikerne mener vanskelig kan vokse sammen. Men faktum er at begge næringer har vært her i mange år, uten at det har hatt negativ innvirkning på veksten til hverandre.

Før jul var verdens ledere samlet i Paris. Norge og resten av verden samlet seg rundt nye forpliktelser om reduserte utslipp. Skal Europa klare å nå målene som er satt, er de avhengige av norsk gass – som er betydelig mer miljøvennlig enn kull. Med synkende produksjon står nye funn og ny produksjon på norsk sokkel sentralt. Områdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja vil i så måte spille en viktig rolle for å nå målene satt i Paris-avtalen.

Næringslivet i Nordland går svært godt. Men vi kan og vil bli større og bedre. Til de kapitalsterke og til regulerende myndigheter; Se oftere mot nord!

Styringsgruppen Indeks Nordland

Innhold

01 - Se til Nordland	Side 8
02 - Bremsene på for vekst i befolkningen	Side 12
03 - Et arbeidsmarked i utvikling	Side 16
04 - Valuta og fornybare ressurser gir suksess	Side 20
05 - Metallbedriftene og sjømat gir vekst til landsdelen	Side 24
06 - Et lønnsomt næringsliv	Side 30
07 - Produserer på spreng!	Side 34
08 - Utsiktene for Nordland	Side 40

Hvordan bruke Indeks Nordland

Indeks Nordland følger utviklingen i Nordlands og landsdelens nærings og Samfunnsliv og sammenligner utviklingen med Norge og mellom regioner. I rapporten finner du en oppsummering av fakta på side 6 og 7. Temaområdene utdypes så de påfølgende kapitlene. I alle kapitler kan en sammenligne utviklingen mellom sektorer og regioner.

Du kan bruke Indeks Nordland til å:

- Vise frem Nordland
- Inspirere til debatt
- Viser hvor Nordland er på vei
- Gi kunnskap om Nordland utenfor Nordland
- Identifisere muligheter og utfordringer
- Til å lage målsetninger for egen bedrift.

Indikatorene presenteres tallstørrelser eller indekser der utvikling sammenlignes med et fast tidspunkt. Tallene er sammenlignbare på tvers av fylker, overordnede bransjer og regioner.

Erlend Bullvåg. Foto: Arne O. Holm, High North News

NORDLAND

VESTERÅLEN

Andøy
Bø
Hadsel
Sortland
Øksnes

OFOTEN

Ballangen
Evenes
Lødingen
Narvik
Tjeldsund
Tysfjord

LOFOTEN

Flakstad
Moskenes
Røst
Vestvågøy
Værøy
Vågan

SALTEN

Beiarn
Bodø
Fauske
Gildeskål
Hamarøy
Meløy
Saltdal
Steigen
Sørfold

HELGELAND

Alstadhaug	Lurøy
Bindal	Nesna
Brønnøy	Rana
Dønna	Rødøy
Grane	Sømna
Hattfjelldal	Træna
Hemnes	Vefsn
Herøy	Vega
Leirfjord	Vevelstad

Foto: MIP Info

Lav ledighet og potensial for jobbvekst

- 118 000 sysselsatte
- Netto jobbskaping er 875 i 2015
- Utdanningsnivået vokser til 29 % av arbeidsstyrken
- Forventet ledighet på 2,7 % i Nordland i 2016
- 30 000 personer i arbeidsdyktig alder står utenfor arbeidslivet
- Eksporten av ung arbeidskraft er fortsatt for høy
- Folk skaper næring, næring skaffer folk. Det meste ligger til rette for å skape langt flere arbeidsplasser i Nordland

Et konkurransedyktig næringsliv

- Høy aktivitet i næringslivet. Samlet omsetning i bedrifter med hovedkontor i Nordland har en omsetningsvekst på 5,2 % til 146 milliarder kroner
- Sum omsetning med filialer i Nordland er 192,3 milliarder kroner
- Det investeres i ny kapasitet og i styrking av en rekke av de viktigste konsernene i Nordland
- Sammenlignet med gjennomsnittet for landet har bedriftene i Nordland sterkere omsetningsvekst i årene 2012 til 2015

Svakere befolkningsvekst

- 242 348 innbyggere, en økning på 666 i 2015
- 23 av 44 Nordlandskommuner hadde befolkningsvekst i 2015
- Det er de minste kommunene som taper flest innbyggere
- Uten innvandring hadde det vært befolkningsnedgang i Nordland
- Flytting ut av Nordland henger ofte sammen med jobb og/eller utdanning
- Vi må få større fokus på integrering av innvandrere

Eksporten slår alle rekorder

- Eksporten økte med hele 25,8 % i 2015 til 30,7 milliarder
- Nordland står for 71 % av eksporten fra Nord-Norge
- En lav kronkurs er en medvirkende årsak til den store veksten i 2015
- Prognosen for 2016 tilsier en verdøkning på 6,7 % til 32,8 milliarder kroner
- Eksporten av oppdrett og villfanget fisk økte med 15,6 % i 2015 til 10,8 milliarder kroner
- Eksporten av metaller, kjemiprodukter og bearbejdede varer økte med 36,3 % til 19 milliarder kroner

Foto: MIP Info

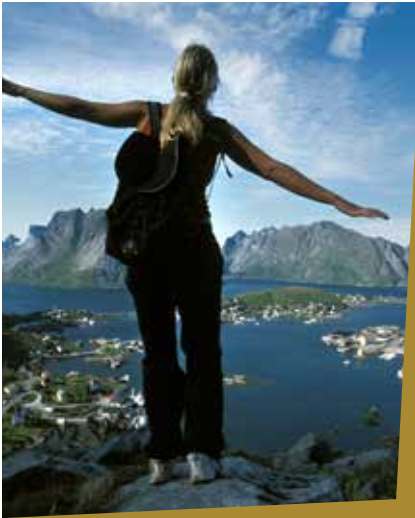

Foto: Terje Rakke, Nordic Life

Fylket som produserer på spreng!

- Nordlands andel av landets produksjon: Industrimineraler 35,6 % (2014), malm 30,4 % (2014), Vannkraft 9,9 % (2014), vindkraft 4,5 %, havbruk 19,5 % (2015), fiskeri 24,2 % (2014), olje/gass: 5,8 % (2015)
I tillegg er Nordland blant landets største eksportører av metaller og kjemikaler

Gullkysten skaper høye verdier

- Bedriftene i Nordland har en driftsmargin på 8 % i 2015, landsgjennomsnittet er 6,2 %
- Driftsresultatet er 16,7 milliarder kroner i 2015, hvorav 5 milliarder skapes i filialene
- Verdiskapingen i Nordland er 54,5 milliarder kroner inkludert filialene
- Driftsmarginen for næringene var som følger: Fiskeri og havbruk: 18 %, industri og BA: 6,6 %, varehandel, reiseliv og logistikk: 3,7 %, tjenestesektoren mot bedrifter: 10,3 %, tjenester mot private: 6 %

Utsiktene for 2016

- En gjennomsnittlig omsetningsvekst på 3,5 % i Nordland, nasjonal vekst ventes å bli 1,3 %
- Omsetningsveksten for fiskeri og havbruk forventes å bli 3,5 %. Industri og BA vil få en omsetningsvekst på 4 %. Varehandel, hotell, IT og transport forventes å få en vekst på 3,4 %. Tjenester mot bedrifter og private får en omsetningsvekst på hhv 3 % og 2,8 % i 2016
- Det forventes en liten reduksjon i driftsmargin for næringene sammenlignet med 2015: Fiskeri og havbruk 15 %, industri og BA 6,2 %, varehandel, reiseliv og transport 3,6 %, tjenester mot bedrifter og private blir henholdsvis 9,9 % og 5,8 %
- Fortsatt eksportvekst i 2016
- Det høye produksjonsvolumet vedvarer inn i 2016. Et unntak er produksjonsvolumet for havbruk som sannsynligvis vil reduseres med 3 % i 2016

Foto: Saltdalshytta

Se til Nordland

Det kommer ofte gode nyheter fra næringslivet i Nordland. I norsk økonomi nyter vi sammen med innlandsfylkene de sterkeste konjunktorene i Norge. Økt etterspørsel fra viktige eksportland som Sverige, Tyskland og England gir positive impulser i tillegg til økt konkurransevne fra en svak norsk krone. Satsing på infrastruktur, økt energiproduksjon og innfasing av grønn teknologi i industrien, øker potensialet og fremtidstroen på Nordland.

Nordlands fylkeshovedstad Bodø feirer i 2016 sitt 200-årsjubileum. Ambisjonene for byen er store. Prosjektet «Ny by, ny flyplass» peker ut en svært spennende og næringsvennlig byutvikling, som betyr et kvantesprang fremover for fylket. Det er også svært godt nytt at skiltene for det nye Nord Universitet nå er kommet opp. Et stort steg fremover for utdanning, FoU og talentutvikling i Nord-

Trøndelag, Nordland og hele landsdelen forøvrig. Tilgang på universitetsutdannet personell er svært viktig for bedrifter og samfunnsinstitusjoner. Når vi vet at flertallet av de som tar høyere utdanning i regionene blir i regionen etterpå, styrker Nord Universitet utviklingskraften betydelig.

Kommunereformen var et viktig tema i 2015, men reformen har mistet moment. Innbyggere og næringsliv har stadig økende forventninger til samfunnet de bor i. Det er derfor viktig at kommunene fortsetter reformarbeidet og søker etter innovative løsninger.

Nordland er på mange måter Norges nye gullkyst. Vårt bidrag til produksjon av samfunnskritiske ressurser og inntekter fra utlandet er økende. Når mange av virkemidlene fordeles per kapita, sier det seg selv at 4,7 % av Norges befolkning ikke utløser virkemidler som kan ivareta mer enn 10 % av Norges eksport fra fastlandet, og et næringsliv som på flere områder er nasjonalt ledende. Nå er det en ulempe å være effektive og internasjonale, om en skal dømme etter hvor staten setter inn sin strategi i nord.

Hvis Indeks Nordland skal oppsummeres svært kort vil vi si det slik: Godt arbeidsmarked, omsetningsvekst i hele næringslivet, økt fortjeneste og eksportsuksess.

Nordlands regioner

Nordland har fem regioner. Helgeland, Salten, Ofoten, Lofoten, og Vesterålen. Vekslende drivkrefter vil gi forskjeller i utviklingen i regionene. I tabellen har vi rangert regionene i forhold til utviklingen de hadde i året som gikk. Indikatorene regionen er rangert i forhold til er: Regionens vekst i omsetning de siste 2 år, regionens vekst i lønnsnivå siste 2 år, regionens verdiskaping per omsatt krone siste 2 år, vekst i sysselsetting siste 5 år, befolkningsvekst siste 5 år og vekst i befolkning i alderen 20 til 40 år siste 2 år. Det rangeres etter relativ utvikling i %.

Erna Solberg etterlyser i sin nyttårstale satsing på flere arbeidsplasser og omstilling. Nordland kan bidra stort i en slik satsing.

- Utbygging av ny kraftforedlende industri i fylket kan skape mange nye arbeidsplasser. Vi har ledig plass i flere av fylkets industriområder. For å få dette til er vi avhengig av at rammebetingelsene innrettes slik at nasjonale og internasjonale investorer vil finne det attraktivt å lokalisere seg her
- Økt utbygging av petroleumsforekomstene i Nordland kan gi grunnlag for mange tusen arbeidsplasser i Norge. En åpning av de i dag lukkede områdene må til
- Tilrettelegging for ytterligere utbygging av havbruksnæringen kan skape mange flere arbeidsplasser i havbruket og i kunnskapsbransjene
- De store mineralforekomstene i Nord-Norge skaper et potensial for mange nye arbeidsplasser, men det må da legges til rette for en bærekraftig utvinning
- En utbygging av innovasjonssentra rundt Nord Universitet vil øke FoU-kapasiteten mot maritime næringer og innovasjon i næringslivet, og kunne skape flere hundre arbeidsplasser raskt
- Det bør etableres et direktorat i Bodø for overvåkning, ressurskontroll og sikring av samfunn i Nordområdene, som kan bygge videre på de avanserte militære og sivile miljøene som finnes i regionen
- Tjenestesektoren i Nordland har store vekstmuligheter i retning av energisektoren, havbruk, ikt tjenester og tjenester til offentlig sektor

Regioner med potensial

Helgeland har en av landets beste industriklynger. Det gir potensial for å bygge videre på den infrastrukturen som finnes. Grønn energi gir muligheter for mer og nyetablering av kraftforedlende grønn industri. Regionens tilgang til kompetanse styrkes av aktiviteten ved Campus Helgeland med senter for industriell forretningsutvikling og ingeniørstudier. Ny infrastruktur for fly og vei vil knytte regionen sterkere sammen

Salten har et stort potensial i etablering av nye virksomheter innenfor sikkerhet, beredskap, utdanning og innovasjons-sentra mot de viktige næringene i landsdelen. Regionen har en meget sterk og konkurransedyktig industri i Sørfold, Glomfjord, Rognan og Bodø med konkrete prosjekter for videre vekst som kan realiseres

Lofoten/Vesterålen ble nylig kåret av Lonely Planet til et av verdens mest attraktive reisemål noe som plasserer regionen i verdenseliten i reiselivet. Regionen har et stort potensial for utvikling av et oljeversenter for nordområdene, konkrete planer for vekst i havbruksproduksjon og ny infrastruktur for fly og vei i regionen

Ofoten kan med utgangspunkt i sin teknologiske kompetanse innenfor solenergi, byggfag i arktiske områder, logistikk-senter og nærhet til LKAB, skape nye industri og tjenestearbeidsplasser.

Region og rang	Vekst i omsetning siste 2 år	Driftsmargin siste 2 år	Verdiskaping	Vekst i sysselsetting siste 5 år	Befolkningsvekst siste 5 år	Vekst unge voksne siste 2 år
1 (1) Salten	3 (2)	2 (1)	3 (1)	3 (3)	1 (1)	4
2 (2) Helgeland	4 (3)	3 (3)	1 (3)	3 (4)	3 (3)	3
3 (4) Vesterålen	1 (1)	1 (2)	5 (5)	5 (5)	5 (4)	1
3 (5) Ofoten	2 (5)	4 (5)	2 (2)	1 (2)	4 (5)	5
5 (3) Lofoten	5 (4)	5 (4)	4 (4)	2 (1)	2 (2)	2

Tall i parentes = rangering i Indeks Nordland 2015.

SALTEN har midt på treet vekst i omsetning, nest høyest driftsmargin, midt på treet verdiskaping per omsatt krone, middels jobbskaping, beste befolkningsvekst og den nest svakeste utviklingen i antall innbyggere i alderen 20 til 40 år. I sum får Salten likevel lavest poengsum og rangeres som den beste regionen når alle kriterier teller likt.

HELGELAND beholder andreplassen med nest svakest vekst i omsetning, midt på treet lønnsomhet, best verdiskapingsnivå, midt på treet jobb-skaping og midt på treet befolkningsvekst og vekst i antall i alderen 20 til 40 år.

VESTERÅLEN rangeres på tredjeplass, en plass frem fra 2015. Vesterålen har den beste veksten i omsetning og lønnsomhet (havbruk og fiskeri). Regionen har den svakeste jobbskapingen og befolkningsutviklingen, men den beste utviklingen av unge voksne.

OFOTEN rangeres likt med Vesterålen i poeng. Ofoten har den neste største veksten i omsetning, men har den nest svakeste lønnsomheten. Verdiskapingsnivået er det nest høyeste og veksten i sysselsetting er den beste av regionene. Befolkningsveksten er den nest svakeste og tilstrømningen av unge voksne er den laveste av regionene.

LOFOTEN rangeres på femteplass som følge av svak vekst i omsetning, svak lønnsomhet og den nest svakeste verdiskapingen per omsatt krone. Lofoten gjør det bra med den nest beste veksten i sysselsetting, den nest beste befolkningsveksten og den nest beste tilstrømningen av unge mellom 20 og 40 år.

Fra Newton-rommet i Gildeskål. Foto: First Scandinavia

Bremsene på for vekst i befolkningen

Nordland har ved inngangen til 2016 et innbyggertall på 242 348 personer, en befolkningsvekst på 666 personer det siste året. Befolkningsveksten har vært svak siden første kvartal 2015 og er nå redusert til det halve av hva den var i 2014. Sammenlignet med landet som helhet var befolkningsveksten i Nordland i 2015 på 0,27 % mot 1,12 % for Norge, altså under en fjerdedel av den nasjonale veksten.

Svakeste utvikling siden 2009

Vi må helt tilbake til 2009 for å finne tilsvarende svak positiv utvikling i folketallet i Nordland. Tilflyttingen til by- og sentrumskommunene har stagneret sammenlignet med 2013 og 2014. 23 av de 44 nordlandskommunene hadde befolkningsvekst i 2015, mot 28 året før. Bodø, Lødingen og Hadsel fikk flest nye innbyggere i 2015, mens Fauske, Saltdal og Vefsn mistet flest innbyggere i løpet av året.

Trenden med at Nordland avgir befolkning til andre regioner i Norge forsterkes. Den innenlands flyttingen ut av fylket var i 2014 på 5871 personer mens innflyttingen er på 4282 personer. Stor mobilitet sørover blant innvandrere bidrar til flere utflyttere.

De minste kommunene taper mest

Nedgangen i tilveksten ser vi i alle fylkets kommuner. Utslagene er likevel størst for omlandskommunene og de minste sentrumskommunene. I Nordland står nå bykommunene for 96 % av befolkningsveksten. Utviklingen har over tid utfordret mange av de mindre kommunenes bærekraft og vil aktualisere strukturdebatten i kommunesektoren.

Den svake befolkningsveksten skyldes større flyttestrømmer i befolkningen. På den ene siden er det sterk vekst i innvandringen (om lag 1 300 flere enn i 2014) som følge av mange flyktninger. På den andre siden vokser utflyttingen fra Nordland enda sterkere i 2015, slik at netto vekst halveres sammenlignet med 2014. Tilbakefallet gir Nordland den

svakeste befolkningsutviklingen av fylkene i Nord-Norge i 2015, også når en ser bort fra flyktningestrømmen til landsdelen høsten 2015.

Innvandring kan bidra til ytterligere befolkningsvekst i årene som kommer

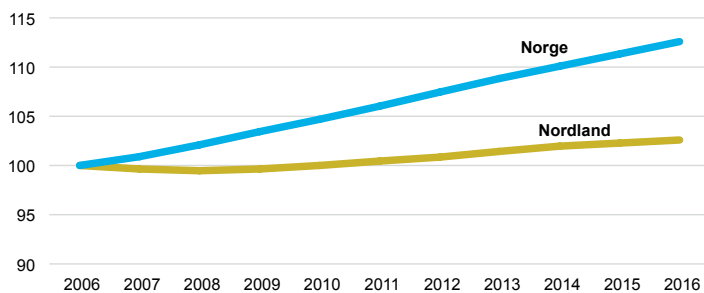
Innbyggertallet påvirkes både av etterspørselen etter arbeidskraft, fødsler og levealder. Innvandring er en annen faktor som påvirker folketallet i stor grad. Et eksempel er Øksnes, der økt sysselsetting bidrar til 59 netto nye innbyggere. I Lødingen og Nesna er drivkreftene annerledes. Der gir asylmottak og innvandring henholdsvis 113 og 98 flere innbyggere i løpet av 2015.

Hvordan skape positiv befolkningsutvikling i fylket?

Det er flere faktorer som vil påvirke befolkningsutviklingen i Nordland de kommende årene. Innvandring er sannsynligvis den faktoren som vil påvirke befolkningsutviklingen i størst grad. Tilrettelegging og integrering blir svært viktig for at vi skal lykkes med dette. Det er viktig å se hvilke muligheter som disse nye innbyggerne kan gi for regionene i Nordland.

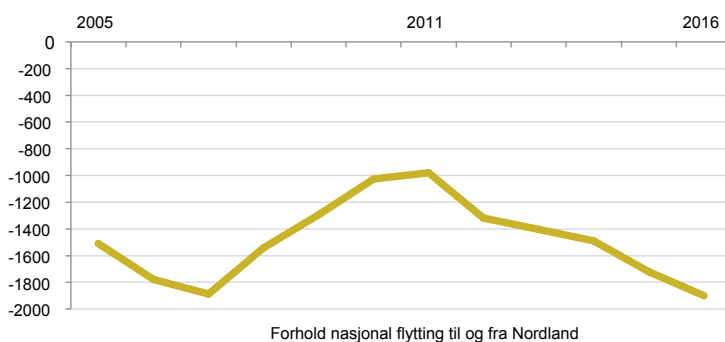
Petroleumssektoren står ovenfor store utfordringer og økt ledighet. Nordland er heldigvis ikke like hardt rammet som andre deler av landet. Nordland kan derfor bidra med flere arbeidsplasser i våre store næringer. Dette er en mulighet som kan snu flyttestrømmene sammenlignet med tidligere år. Hvorvidt vi lykkes vil avhenge av vår evne til å tilby attraktive arbeidsplasser. Det er en nær sammenheng mellom næringsutvikling og befolkningsutvikling.

FIGUR 1
Befolkningsutvikling i Nordland og Norge fra 2006 til 2016
Indeks der 2006 = 100

Siden 2006 har befolkningen i Norge økt med 12,6 %. I samme perioden har Nordlands befolkning økt med 2,6 %. Nordland har 242 348 innbyggere ved inngangen til 2016. Sammenlignet med Norge er veksten 2,1 % siste fem år, mot 6,3 % for Norge totalt. Nordlands andel av befolkningen faller både i forhold til Norge og i forhold til Nord-Norge totalt. Nordlands store utfordring blir å redusere utflyttingen til andre regioner i Norge i året som kommer. Både bolyst, arbeidsmarked, integrering av flykninger, tilgang på boliger og flere som bor i sentraene, er viktige faktorer for å sikre at flere vil bo i Nordland.

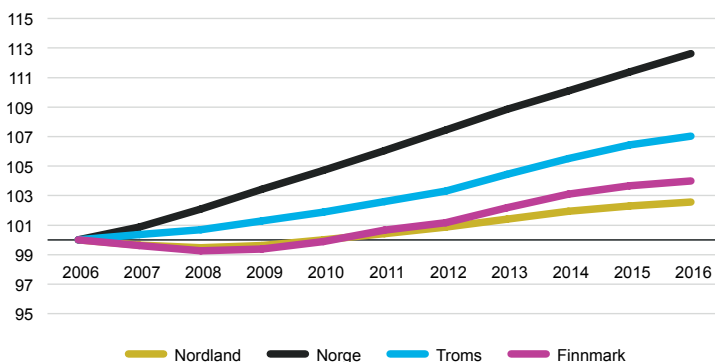
FIGUR 2
Forholdet mellom innenlands til- og fraflytting for Nordland. Netto utflytting innenlands
Antall personer.

Figuren viser netto til- og fraflytting i Nordland. Ubalansen i den innenlandske flyttestrømmen for Nordland fortsetter å øke. Ved inngangen til 2016 er det 1 721 flere personer som har flyttet fra Nordland til andre fylker enn antall personer som flyttet til Nordland. Trenden er at flere flytter til Østlandet, og Trøndelagsfylkene, mens færre flytter til Sørvestlandet. Utsiktene for 2016 ventes å gi en ytterligere økning av netto utflytting til 1 900 personer.

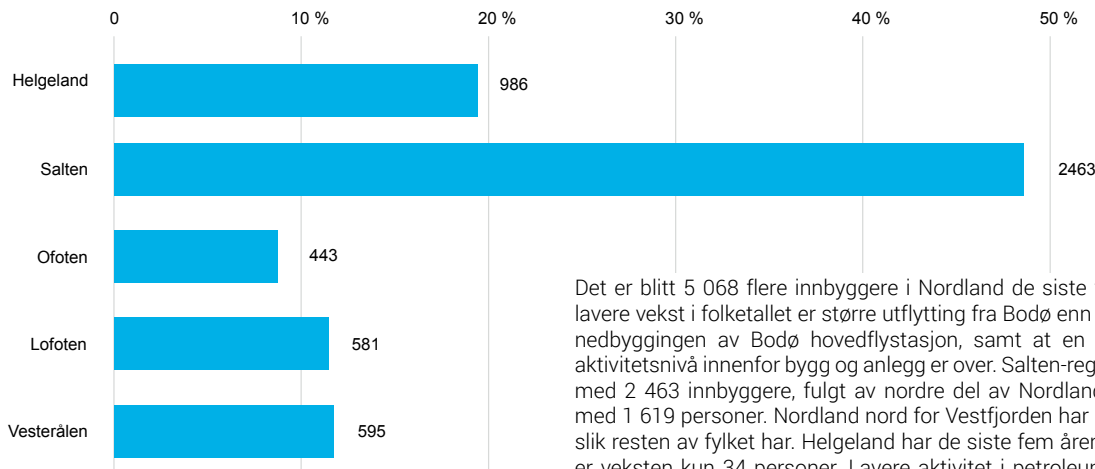
Flytting ut av Nordland henger ofte sammen med jobb og/eller utdanning. En tiltakende sentralisering ser nå ut til å påskynde utviklingen. Det er derfor riktig å forsterke jobbskaping og utvikling av arbeidsplasser for kompetansegruppene rundt de rike naturressursene vi finner i fylket.

FIGUR 3
Utvikling i folketallet fra 2006 til 2016 per fylke i Nord-Norge og Norge
Indeks der 2006 = 100

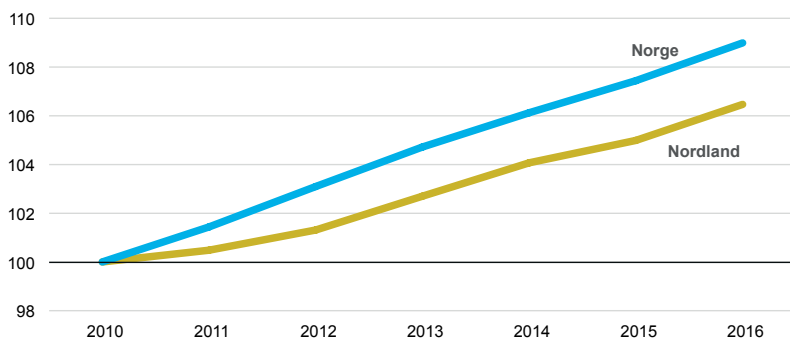
Den sterkeste tilveksten blant de nordnorske fylkene finner vi i Troms. Veksttaket i Troms ligger på om lag det halve av landsgjennomsnittet og befolkningen øker med 930 personer i 2015 og 0,57 % per år mot 1,12 % for Norge totalt i 2015. På andreplass følger Finnmark, med en vekst på 0,33 %. Det tilsvarer 34 % av landsgjennomsnittet. Nordland med 666 nye innbyggere i 2015 øker med 27 % av landsgjennomsnittet. Nordland fremstår i 2016 som det mest utfordrende fylket i forhold til befolkningsutvikling i Nord-Norge, men er også landsdelens klart største fylke målt i folketall.

FIGUR 4
Befolkningsutvikling per region i Nordland de siste fem årene
Antall personer.

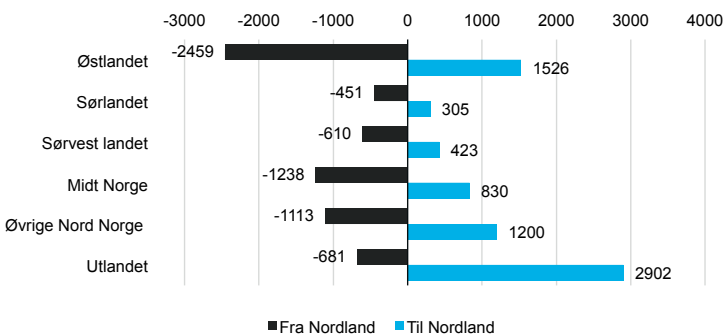
Det er blitt 5 068 flere innbyggere i Nordland de siste fem årene. En viktig forklaring på lavere vekst i folketallet er større utflytting fra Bodø enn i 2014. Det kan forklares gjennom nedbyggingen av Bodø hovedflystasjon, samt at en periode med langt over normalt aktivitetsnivå innenfor bygg og anlegg er over. Salten-regionen har de siste fem årene vokst med 2 463 innbyggere, fulgt av nordre del av Nordland (Ofoten, Lofoten og Vesterålen) med 1 619 personer. Nordland nord for Vestfjorden har i 2015 ikke nedgang i veksttakten, slik resten av fylket har. Helgeland har de siste fem årene fått 986 nye innbyggere. I 2015 er veksten kun 34 personer. Lavere aktivitet i petroleumsindustrien og effektivisering av industri og havbruk er viktigere forklaringsfaktorer på utviklingen. Økende antall flyktninger har redusert utflytting både i Ofoten, Vesterålen og på Helgeland i 2015.

FIGUR 5
Unge voksne (20 til 40 år) i Nordland
Indeks der 2010 = 100.

Vi ser en positiv utvikling for aldersgruppen 20 – 40 år, hvor gruppen av unge voksne vokser i samme takt som landsgjennomsnittet i 2015. Ved inngangen til 2016 er det 57 003 innbyggere i aldersgruppen 20 til 40 år i Nordland. Stadig flere unge velger å bosette seg i Nordland etter endt utdanning. Vekst i antall unge innvandrere er også med på å prege dette bildet. Vesterålen og Helgeland har nå den sterkeste veksten, drevet av at mange flyktninger kommer til mottak i kommuner i disse regionene. Ofoten er den eneste regionen med nedgang i denne aldersgruppen i løpet av 2015. Salten har lavest vekst blant vekstregionene, men også relativt sett lavest innvandring av unge fra utlandet.

FIGUR 6
Nordlandsbefolkningens flyttemønstre i 2014
Antall personer.

Flyttingen i 2014 sier oss noe om mønsteret for endringene i 2015. Det er en økende innflytting fra utlandet, både i form av arbeidsinnvandring og økende flyktningstrømmer fra en rekke land. Nivået i 2014 var på 2 902 personer. I 2015 ventes dette tallet å passere 4 000 personer som følge av de mange flyktningene som kom til Nord-Norge via Russland i 2015. Balansen innad i Nord-Norge er god med bare syv flere ut av fylket enn inn i fylket fra Troms og Finnmark. Mønsteret med økende utflytting til Østlandet som den viktigste migrasjonsstrømmen fortsetter og ventes å bli forsterket i 2016. Hadde innvandringen ikke vært på et så høyt nivå, ville Nordland hatt 1 587 færre innbyggere inn i 2015. På samme måte er innvandring årsaken til at befolkningen vokser med 666 personer i 2015 i Nordland.

Et arbeidsmarked i utvikling

Vi har plass til flere nye og spennende bedrifter i Nordland, og med dem kommer jobbene. Landsdelen opplever bedre tilgang til arbeidskraft med riktig kompetanse enn på lang tid. Bedrifter basert på Nordlands naturressurser har bevist at det kan skapes betydelig vekst i sysselsetting, om det satses riktig. Nye jobber innenfor havbruk, kraftforedlende industri, tjenesteyting og helse, viser at vekstnæringene tiltrekker seg arbeidskraft raskt.

Jevn sysselsettingsvekst beskriver utviklingen gjennom 2015. Stadig flere bedrifter melder om at de har lyktes med å rekruttere personell som er blitt ledige i petroleumsbedriftene. Nordland passerer for første gang over 118 000 sysselsatte ved inngangen til 2016. Det er en netto jobbskaping på 875 jobber i fylket i 2015. I løpet av året ventes moderat lavere vekst med 732 nye jobber, til 118 824 sysselsatte ved utgangen av 2016.

Arbeidsmarkedet i Nordland skiller seg fra nasjonale trender med utsikter til økt sysselsetting og lavere andel ledige i 2016. Antallet ledige utlyste stillinger er økt med 13 % i løpet av 2015 ifølge NAVs arbeidsmarkedsundersøkelse. I alt er

det registrert 11 700 ledige stillinger i løpet av 2015. God aktivitet i eksportbedriftene og i offentlig tjenesteproduksjon ventes å gi fortsatt netto vekst i arbeidsmarkedet i 2016. Drivkreftene er en fortsatt underdekning på om lag 1 800 arbeidstakere i fylket. Svakere arbeidsmarked i andre deler av landet gir en gylden mulighet til samarbeid om rekruttering av kompetent personell til Nordland. Ledigheten i Nordland ventes å falle moderat i 2016. Gjennomsnittlig ledighet i 2016 ventes å ligge på 3 250 personer. Det er 50 personer under gjennomsnittet for 2015. Det gir forventet ledighet på 2,6 % i Nordland sammenlignet med en forventet gjennomsnittlig ledighet på 4 % for Norge totalt.

Begrensningene for vekst

De største begrensningene for utvikling av nye arbeidsplasser i fylket er tilgang til bruk og utvinning av naturressurser og rammebetingelsene for større investeringer.

Enormt potensial for næringsutvikling

Det er spesielt innenfor industri og bygg og anlegg, tjenesteyting for bedriftene, samt helse og omsorg at utsiktene for vekst i arbeidsmarkedet er best i Nordland. Det er vekstutsikter for personell med høyere utdanning i de fleste bransjer.

NAV's bedriftsundersøkelse

En undersøkelse utført blant bedrifter i Nordland viser at fremtidig etterspørsel etter kvalifisert arbeidskraft er moderat lavere enn dagens gode nivå. Størst etterspørsel er det etter helse- og omsorgsarbeidere, personell til bygg og anlegg, ingeniører, og yrker innen eiendom og tjenesteyting.

Undersøkelsen viser at 15 prosent av bedriftene forventer en økning i sysselsettingen kommende år, en nedgang på fire prosentpoeng sammenlignet med året før. Hovedkonklusjonen i undersøkelsen er at bedriftene i Nordland kunne ha ansatt 1 750 flere arbeidstakere i dag om de hadde hatt tilgang på søkere med rett kompetanse.

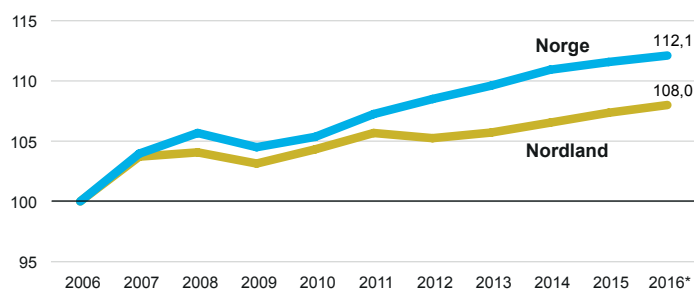
Ubenyttede arbeidskraftressurser

Nordland har en betydelig ubrukt arbeidskraftressurs i de som er på arbeidsavklaring, er uføre eller sykmeldte. I alt står over 30 000 personer i arbeidsdyktig alder utenfor arbeidslivet. Det er ikke realistisk å tro at alle disse kan få en tilknytning til arbeidslivet. Potensialet i å utnytte en så stor del av denne reserven er stort og bedriftene i Nordland oppfordres på det sterkeste til å bistå NAV slik at flest mulig kan komme i arbeid.

Nordlands arbeidsmarked kan utvides betydelig gjennom etablering av nye og spennende kompetansebedrifter med utgangspunkt i de store naturressursene. Produksjon som i dag gjøres med forurensende kraft ute i verden kan med fordel legges til Nordland. Ren energi bør gjøres så kortreist som mulig. Det offentlige Norge har også en viktig mulighet i å øke sitt fokus på Nordland. Fylket er det viktigste i norsk nordområdepolitikk. Økt tilstedeværelse av statlige institusjoner i Nordland vil øke utbyttet av Nordområdepolitikken og sikre bærekraft i de norske nordområdene.

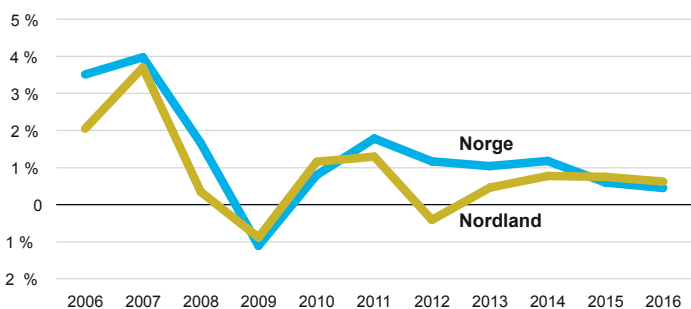
FIGUR 7

Utvikling i sysselsetting i Nordland og Norge perioden 2006 til 2016
Indeks der 2006=100.

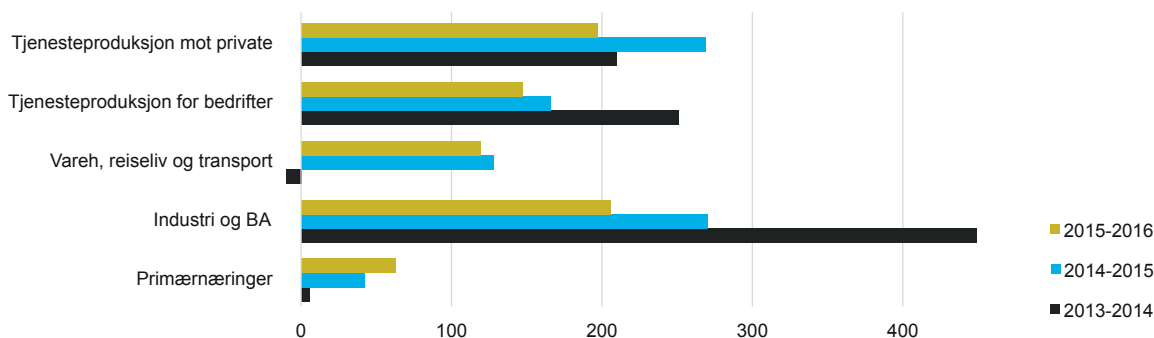
I Nordland er det kommet til 875 netto nye sysselsatte i løpet av 2015, moderat færre enn i 2014. Antall sysselsatte tangerer ved inngangen til 2016 for første gang 118 000 sysselsatte. Utsiktene for 2016 tilsier fortsatt vekst, men på et noe lavere nivå enn i 2015. Det er ventet 732 (0,62 %) flere personer i arbeid i 2016 i fylket. Fra 2006 til nå er sysselsettingen økt med 8 % i Nordland og 12,1 % i Norge totalt. Den positive trenden i Nordland fortsetter med samme fart inn i 2016, mens jobbskapingen nasjonalt bremses betydelig opp som følge av de svake konjunktorene innen petroleumsrelaterte næringer. Det ventes i 2016 en vekst i sysselsettingen på 0,62 % i Nordland og 0,45 % i Norge totalt. Nordlands arbeidsmarked stimuleres positivt aksepriser, betydelig verdiøkning i fiskeriene, gunstig valuta for metalleksportørene, økende turisme fra utlandet, og økende markedsandeler for mineraler vil stimulere arbeidsmarkedet positivt i 2016.

FIGUR 8
Årlig vekst i sysselsetting Nordland og Norge 2006 til 2016 i prosent
Indeks der 2006 = 100.

Figuren viser årlig vekst i sysselsettingen i Nordland og Norge. For den siste tiårsperioden er 2007 Nordlands beste år med en vekst på 3,7 %, mens det svakeste året ble 2009 med en nedgang på -0,9 %. I 2015 var veksten på 0,75 %, som er over det nasjonale nivået. Utviklingen i Nordland fulgte i stor grad Norge frem til 2010. Finanskrisen markerte et vendepunkt, der Nordland klarte seg bedre enn landet totalt sett både i 2009 og 2010. Tiltakende utfordringer i Nordlands solcelleindustri ga seg utslag i svakere vekst i sysselsettingen i 2011 og 2012. Etter 2012 har en gradvis reduksjon av aktiviteten ved Bodø hovedflystasjon og lavere vekst i kommunene i fylket bremsset veksten i sysselsetting, slik at Nordland har blitt liggende under landsgjennomsnittet. Nordland har de siste årene lavere statlig jobbskaping enn andre fylker i Nord-Norge. Fra 2013 har Nordland bedre sysselsettingsutvikling enn Norge totalt sett. Ressurser med mulighet for langsiktig god avkastning, gjør at Nordland har betydelig kapasitet for å bidra med nye jobber i årene som kommer.

FIGUR 9
Jobbskaping per sektor i Nordland. Antall jobber.

Industri og BA: Det største netto bidraget til nye jobber i Nordland kommer fra industri og bygg og anlegg. I 2014 bidro en betydelig bygg- og anleggsaktivitet til hele 449 nye jobber i fylket. I 2015 falt antallet netto nye jobber til 270 som følge av lavere vekst i bygg- og anleggssektoren, i tillegg til effektivisering i industrien. Utsiktene for 2016 er en vekst på 206 sysselsatte hvor bygg- og anleggssektoren og næringsmiddelindustrien er de viktigste bidragsyterne.

Tjenesteproduksjon mot private: Den nest største bidragsyteren er tjenesteproduksjon mot private, der vi også finner offentlig sektor i Nordland. I 2014 kom det 210 nye jobber i

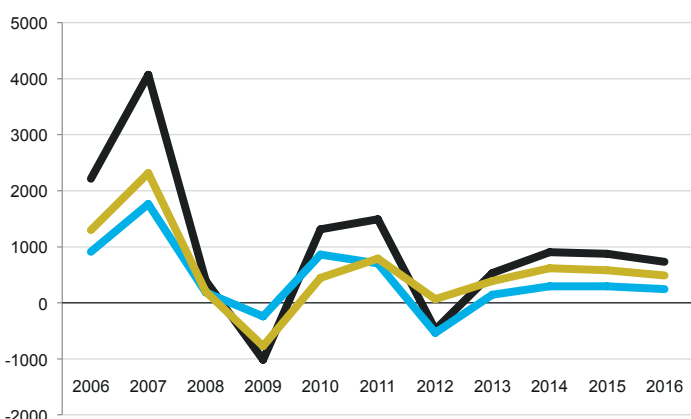
denne sektoren, mens det i 2015 kom til 269 nye jobber. Utsiktene for 2016 tilsier 197 nye jobber i Nordland. Moderat folketilvekst og reduksjon i forsvar gir moderat vekst sammenlignet med landsdelen.

Tjenesteleverandører til bedriftene: Sektoren bidro med 251 nye jobber i 2014 og 166 nye jobber i 2015, mens utsiktene for 2016 tilsier 147 nye jobber. Blant tjenesteleverandører til bedriftene ligger mange kompetansearbeidsplasser. Svakere vekst i utsikter for 2016 skyldes konjunkturutviklingene og redusert vekst i laksevolumene.

Varehandel og transport: Etter en nedgang på 10 personer i 2014, vokser igjen sysselsettingen i varehandel og transport i fylket i 2015 med 128 personer og det ventes en vekst på 119 personer i 2016. Flere nye hoteller i fylket, større kjøpesentre, flere turister og oppkjøp i flyindustrien som skaper aktivitet i morselskapet, bidrar til en positiv utvikling.

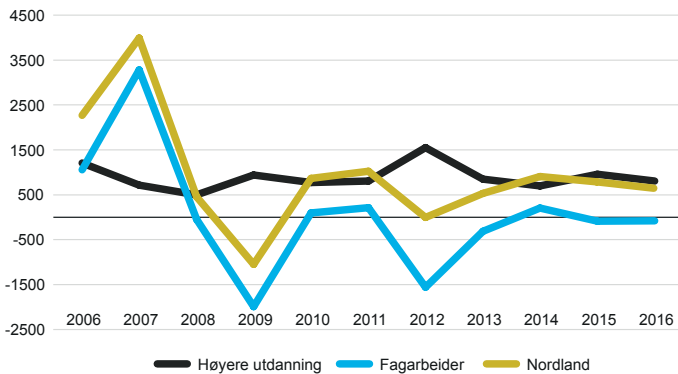
Primærnæringer: Innenfor primærnæringer kom det 6 nye jobber til i 2014. I 2015 økte antallet til 42 og utsiktene for 2016 er 63 nye jobber. Veksten drives av havbruksnæringer og moderat vekst i antall fiskere.

FIGUR 10
Netto jobbskaping for kvinner og menn i Nordland. Indeks der 2006 = 100.

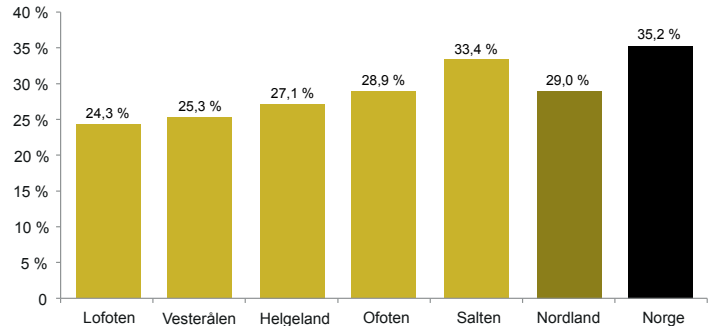
I 2014 var netto jobbskaping 906 sysselsatte i Nordland. I 2015 er det en moderat nedgang til 875 nye jobber. Svakere nasjonale konjunkturer gjør at utsiktene for 2016 tilsier at det blir 732 nye jobber i fylket. Helt fra 2011 har det vært høyere tilførsel av jobber til menn enn til kvinner i Nordland. Vekst i sektorer der menn dominerer som industri og bygg og anlegg forklarer mye av utviklingen. I 2014 fikk kvinner 293 nye jobber, mens det i 2015 kom til 294 nye jobber. Altså ble mer enn 65 % av de nye jobbene skapt for menn. Det bør være en klar målsetning å øke jobbskapingen for kvinner i 2016.

FIGUR 11
Netto nye jobber i Nordland etter kompetansenivå
Indeks der 2010 = 100.

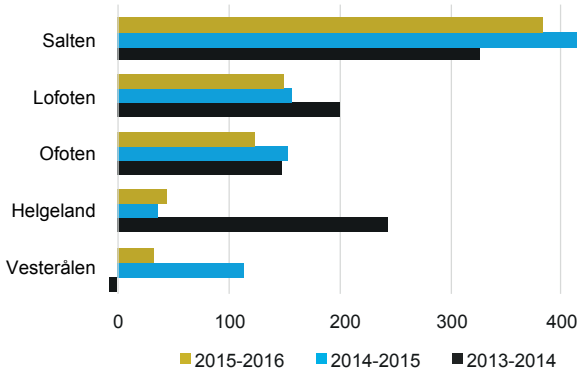
I 2014 kom det til 906 sysselsatte med høyere utdanning, i 2015 er tallet til 958 og i 2016 ventes det 810 nye. I samme periode er antall sysselsatte i fagarbeidernivået redusert med 83 i 2015 og ventes å falle med 78 i 2016. Veksten i arbeidsmarkedet drives av utdanningsgruppene, en trend som har vært stabil de siste 10 årene. Uendret antall fagarbeidere betyr ikke at det er lavere etterspørsel etter slik arbeidskraft. Det er god etterspørsel etter en rekke typer fagarbeidere både innen håndverksfag, samferdselsfag, og helsefaglige områder, selv om totalt antall sysselsatte ikke vokser.

FIGUR 12
Andel arbeidstakere med høyere utdanning per region i
Nordland og Norge. I prosent.

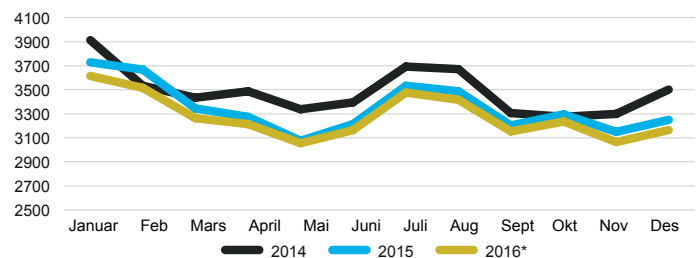
Nordland har 34 955 sysselsatte med høyere utdanning i 2015. Dette utgjør 29 % av de sysselsatte sammenlignet med landsgjennomsnittet som er 35,2 %. Høyest andel er å finne i Salten, og lavest i Lofoten. Det er positivt at andelen med høyere utdanning øker i alle fylkets regioner og at forskjellen på 6,2 % opp til landsgjennomsnittet ikke viser tegn til å vokse ytterligere. Det er plass til flere sysselsatte med høy kompetanse i Nordlands arbeidsliv. Ser vi 10 år fremover ventes det om lag 10 000 flere med høyere utdanning inn i arbeidsmarkedet i Nordland.

FIGUR 13
Netto jobbskaping per region
Antall jobber.

Figuren viser jobbskaping per region i Nordland for årene 2013 til 2016. Alle regioner i fylket har positiv jobbskaping. Den største veksten i 2015 har Salten med 416 netto nye jobber og utsikter til 383 nye i 2016. Deretter følger Lofoten og Ofoten med stabil og god veksttakt i sysselsettingen. Lavere aktivitet i petroleumsrelaterte næringer og en topp i bygg- og anleggsaktiviteten i 2015 gjør at veksten på Helgeland i 2015 er moderat med 35 netto nye og utsikter til 44 nye i 2016. Vesterålen opplever betydelige svingninger, men god aktivitet i næringsmiddelindustri og havbruk gir et godt tilskudd på 114 nye jobber i 2015. Reduksjon i bygg- og anleggsbedriftenes sysselsetting gir utsikter til en vekst på kun 32 personer i 2016.

FIGUR 14
Utvikling i arbeidsledighet i Nordland 2014 til 2016
Antall personer.

Figuren viser utvikling i antall arbeidsledige per måned de to siste årene og en prognose for 2016. Prognosen er basert på NAV Nordlands forventninger til arbeidsmarkedet i 2016. Registrert arbeidsledighet i Nordland var i gjennomsnitt 3 352 personer i 2015, som er 218 færre ledige enn forventet. Ledigheten utgjør 2,6 % av arbeidsstyrken i 2015. Prognosen for 2016 er fortsatt nedgang, til et gjennomsnitt for året på 3 313 ledige i Nordland. Dette er godt under landsgjennomsnittet på 2,9 % i 2015. Et høyere landsgjennomsnitt skyldes større utfordringer i andre norske regioner med dominerende petroleumsaktivitet.

Rørlegging på Polarled sommeren 2015,
med rørleggingsskipet Solitaire.
Rørledningen går fra Nyhamna til
Aasta Hansteen.
Foto: Eva Sleire – Statoil

Valuta og fornybare ressurser gir suksess

Nordlandsbedriftene eksporterte for 30,8 milliarder kroner i 2015. Dette er en vekst på hele 25,8 %. Nordland er fortsatt Fastlands-Norge sitt fjerde største eksportfylke, og tar sterkt innpå Hordaland og Vest-Agder, som nå ligger bare 2 til 3 milliarder kroner foran Nordland. Total fastlandseksport fra Nord-Norge er 42,9 milliarder kroner. Nordland står dermed for 71 % av eksporten fra Nord-Norge. En lav kronekurs er en medvirkende årsak til den store veksten i 2015. Utsiktene er gode også for 2016, hvor prognosen for verdiøkning er 6,7 %, til et nivå på 32,8 milliarder kroner. Det forutsetter at valutaen ikke svekkes ytterligere, og at slaktevolum i havbruk er lavere enn i 2015. Veksten i fiskeriene blir noe høyere enn i 2015.

Nordland største eksportbedrifter innen kraftforedlende industri, mineraler og kjemikaler.

	• Alcoa Mosjøen
	• Elkem Salten Verk
	• Celsa Armeringsstål
	• FESIL Rana Metall
	• Glencore Manganese Norway
	• Yara Glomfjord
	• Rana Gruber
	• Norcem Kjøpsvik
	• LKAB

De store fiskeeksportørene:

	• Nordlaks
	• Nova Sea
	• Aker Seafoods
	• Cermaq
	• Marine Harvest
	• Ellingsen Seafood
	• Prestfjord

Fortsatt eksportvekst i 2016

Eksporten av oppdrett og villfanget fisk når 10,8 milliarder kroner i 2015, om lag 15,6 % mer enn i 2014. Utsiktene for 2016 er en vekst på 10 % til 12 milliarder kroner. Eksporten av metaller, kjemiprodukter og bearbejdede varer opplever tidenes sterkeste vekst til 19 milliarder kroner, en økning på fenomenale 36,3 % fra 2014. For 2016 ventes det vekst på 6,7 prosent, til 32,8 milliarder kroner. Det eneste eksportproduktet fra Nordland som faller i verdi er jernmalm, som opplevde betydelig fallende markedspriser i 2015. Nordland utgjør 15 % av norsk fiskeeksport, og 9 % av norsk fastlandseksport. Samlet utgjør Nord-Norge 12,4 % av norsk fastlandseksport.

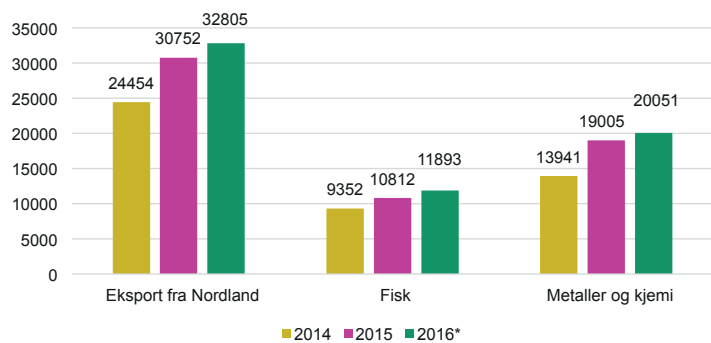
Utsiktene for 2016 er lavere veksttakt, dog fortsatt på et høyt nivå. Effekten av valutasingningene er i stor grad fanget opp i inntektene, og økte volumer og økte priser driver forventningen om en vekst på omlag 6,7 % for Nordland. Dette er en betydelig sterkere forventning til eksportvekst enn for Norge samlet, der et konsensus for vekst i eksporten er 3,35 % i 2016. Årsaken er nedgang i eksporten fra leverandørnæringen til olje og gass. En usikkerhetsfaktor er hvor raskt den svake forbedringen vi ser i europeisk og amerikansk økonomi vil gi økt etterspørsel for eksportbedriftene.

Potensial for betydelig industriutbygging i Nordland

Mye ligger til rette for at flere industriarbeidsplasser kan skapes i fylket. Vi har betydelige fornybare energiresurser, og viktige mineralressurser. God tilgang til havner og kontinuerlig forbedring av veinettet de kommende årene, byr på et potensial for etablering av større industriprosjekter i Nordland. Høye byggekostnader i Norge er den største utfordringen for videre ny industribygging i fylket. I Nordland er det flere ledige lokaliteter som kan benyttes til industriformål.

FIGUR 15

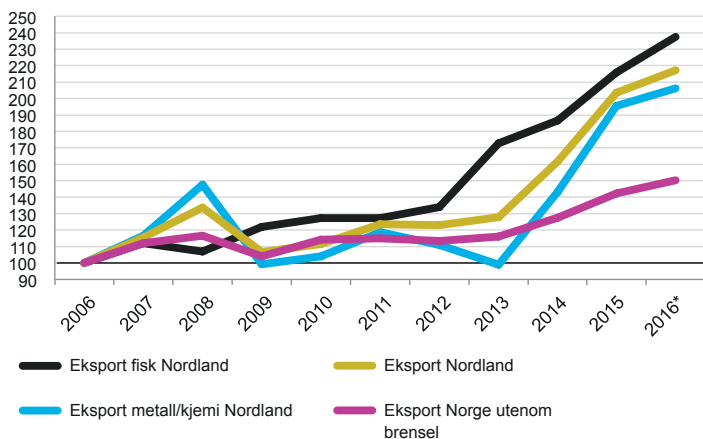
Eksport fra Nordland av tradisjonelle varer
Tall i millioner kroner.

Eksportverdien fra Nordland var i 2015 på 30,8 milliarder kroner. 2015 ga rekordvekst i eksportverdien for Nordland med 36,3 % omsetningsvekst i metalleksporten og 15,6 % vekst i verdien av sjømat. Svekkelsen av den norske kronen har gitt svært positiv utvikling i konkurranseevne, og eksportørene opplever god etterspørsel gjennom 2015 og inn i 2016. Eksporten fra Nordland forventes å passere 32,8 milliarder i 2016.

FIGUR 16

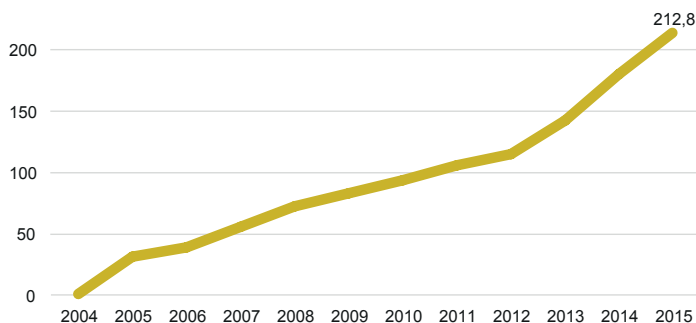
Utvikling i eksport fra Nordland 2006 til 2016
Indeks der verdi 2006 = 100.

Indeksverdi for fiskeeksport fra 2006 til 2016 er 237. Det betyr 2,37 ganger eksportverdien i 2016 sammenlignet med 2006. God forvaltning av spesielt torskefiskeriene og en internasjonalt svært ettertraktet laks bidrar til den kraftige veksten. Metalleksporten har siden 2013 raskt passert forrige toppverdi i 2008, og har doblet verdien fra 2013 til en indeksverdi på 195 i 2015. Verdiveksten forklares dels med valutaeffekter, dels med markedsutviklingen for metaller og med gryende forbedring i de viktigste markedene for metaller. Nordlands eksportbedrifter viser potensialet som ligger i teknologi og kunnskapsdrevet miljøvennlig industri. Resultatene med sterkere vekst enn nasjonalt i en årrekke bør motivere flere til etablering i Nordland.

FIGUR 17

Akkumulert produksjonsverdi olje og gass sokkelen utenfor Nordland 2004 til 2015
Tall i milliarder kroner.

Figuren viser eksport av petroleumsprodukter fra Nordland etter eksportverdi akkumulert i perioden 2004 til 2015. I sum er det eksportert olje og gass fra nordlandssokkelen til en verdi av 212,8 milliarder kroner.

Foto: Norlaks

*Illustrasjon av Norlaks sitt nye offshore havbruksanlegg.
Foto: Norlaks*

Metallbedriftene og sjømat gir fart til landsdelen

Bedringen i konkurranseforholdene for eksportindustrien i Nordland har gitt positive drivkrefter helt fra første kvartal 2015. Mange av de viktigste produktene fra Nordland har fått en valutafordel opp mot 30 % i markedene. Sjømat og metallindustri står foran et 2016 med økende konkurranseevne og positive prisprognoser. Bedriftene i Nordland omsatte i 2014 for 139 milliarder kroner. Da er finans, petroleum, forsikring og forvaltning fratrukket. En vekst på 6,3 % siden året før. I 2015 økte omsetningen med 5,2 % til 146 milliarder kroner, med økt eksportverdi som den sterkeste drivkraften. Total omsetning fra næringslivet i Nordland ble dermed 192,4 milliarder kroner i 2015. Forventning om stabil til sterkere valuta, lavere vekst i sjømat og svak økonomi i flere regioner utenfor landsdelen gir en forventet vekst i 2016 på 3,5 % til 151 milliarder kroner i omsetning. Aktiviteten i filialene økte til 46,4 milliarder kroner i 2015.

Foto: MIP Info

Utsiktene

Utsiktene for Fastlands-Norge er en vekst på 1,3 % i 2016. En forventning om 3,5 % vekst i Nordland betyr betydelig sterkere konjunkturer i Nordland enn landsgjennomsnittet. Ved inngangen til 2016 viser tall fra Norges Bank sitt regionale nettverk de beste utsiktene for Nord-Norge og Innlandet. Begge er regioner med stort innslag av tradisjonell industri. I 2016 vil nordlandsbedriftene ha fortsatt etterspørselsvekst. Sjømatekspporten øker i verdi, mens bygg og anleggssektoren stimuleres av store infrastruktur og kraftutbygginger. Tjenesteprodusentene merker økt etterspørsel etter IKT-, forvaltnings-, transport-, og finanstjenester. Utsiktene for petroleumsindustriens leverandører er usikker.

Frisk investeringsvilje

Det investeres i ny kapasitet og i styrking av en rekke av de viktigste konsernene i Nordland. Torghatten ASA befester posisjonen som Norges ledende transportselskap med oppkjøpet av selskapene Fjord1 og SAS Ground Handling, samt ytterligere oppkjøp i Widerøe. Innen energiproduksjon står Statkraft og SKS for de største investeringene i ny kapasitet med utbyggingen av Røssåga- og Smibelg-prosjektene. I Bodø åpnet Bodø Energi sitt nye store fjernvarmeanlegg Keiseren. På Helgeland er utbyggingen av ny E6 i gang i veipakke Helgeland. I Narvik tar Hålogalandsbrua form og veinettet rundt bygges. I Sandnessjøen står det nye badeland og kulturhuset klart, i Mo i Rana er nye Meyergården hotell åpnet og i Mosjøen er Fru Haugans hotell nettopp ferdig utbygget. I Bodø realiseres flere større eiendomsprosjekter. I Vesterålen bygger Holmøy Maritime nytt mottaksanlegg og har nettopp mottatt den nye tråleren Holmøy, registrert på Sortland. Oppdrettsnæringen ser på nye muligheter for offshore havbruk.

Stort potensial for mer industri

Hvis man skal ønske seg mer, er det større investeringer i kraftforedlende bedrifter som kan utnytte den ledige grønne energien vi har i Nordland til verdiskaping i regionen. Dette kan gi et betydelig antall attraktive arbeidsplasser og store inntekter til landet. For å få det til er det nødvendig med nye og bedre tilpassede avskrivningsregler for nyinvesteringer i industrien. Bare slik kan investeringer i ny industri i Nordland og Norge bli internasjonalt konkurransedyktige. Her kan våre myndigheter raskt ta bort en viktig begrensning for vekst i regionen. Nordland har betydelige kortreiste kraftressurser. Det planlegges nå en omdiskutert nettutbygging som vil transportere kraft ut fra en region der den kunne blitt brukt effektivt. Det oppleves som svært urettferdig at industrien i Nordland skal belastes for en utbygging de ikke trenger og som vil transportere bort ressurser. Slike prosjekter gjør at landsdelens næringsliv vil være negative til utbygginger som i hovedsak kommer andre landsdeler til nytte.

Ny infrastruktur til havs gir store muligheter. I petroleumsnæringen er Polarled ferdig lagt, og i 2018 fortsetter installasjonen av Aasta Hansteen-prosjektet utenfor Nordland. Når feltet er operativt, har Nordland tre feltentre og et svært attraktivt transportsystem for olje og gass på plass. Statsminister Erna Solberg la i sin nyttårstale for 2016 vekt på å skape arbeidsplasser. Det burde være lett

å få til i Nordland, der vi har store fornybare energi- og mineralressurser og kunnskap i verdensklasse. Vi tar gjerne statsministeren på ordet; gi oss muligheten og det kommer mange nye jobber.

Nord-Norge

Landets beste konjunktursituasjon de to siste årene øker Nord-Norges betydning for norsk økonomi. Med unntak av en kort periode i 2010 og i 2013 har vi siden utgangen av finanskrisen i 2009 hatt god vekst i landsdelens næringsliv. Økende olje- og gassvirksomhet i Barentshavet har sammen med fremgang i sjømat og store offentlige etableringer gitt, god vekst i Troms og Finnmark. Nordland og Finnmark er produksjonsfylkene i nord, mens Troms stimuleres av tjenestekjøp fra de store offentlige virksomhetene i regionen. For aktører utenfor landsdelen gjelder det å sette seg inn i mangfoldet av muligheter i nord, slik at potensialet utnyttes bedre. I Nordland er det et bredt internasjonalt næringsliv som har god fremgang. Målt i omsetning har Nordland 52,8 % av Nord-Norge, fulgt av Troms med 34,4 % og Finnmark med 12,8 %. Omsetningen i selskaper utenom finans, olje og gass og forsikring når 276 milliarder kroner i 2015.

Motorene i Nordland

Sjømat, fiskeri og skog skaper 12,2 % av omsetningen i Nordland og 17,8 milliarder kroner i 2015. Det ble slaktet i overkant av 240 000 tonn laks i Nordland i 2015, noe som tilsvarer 19,5 % av produksjonen i Norge. Verdien av denne laksen utgjør en betydelig del av omsetningen i fylket. I et globalt perspektiv produserer Nordland 11,7 % av atlantisk laks i verdensmarkedet. Uttaket i 2015 har vært så sterkt at mengden fisk i sjøen er lavere enn i 2014. Produksjonsvolumene kan derfor gå ned med om lag 3 % i 2016 ved samme tilvekst og sykdomsbilde som i fjoråret. Årsakene til at biomassen er lavere er et sammensatt bilde. Dels er forklaringen produksjonsteknisk med utsett og vekstfart, dels utfordringene med lakselus og sykdom og dels av at nye konsesjoner de siste to årene ennå ikke har kommet fullt inn i markedet med slaktemoden fisk. I samme periode har biomassen økt i Troms og Finnmark. I alt ble det produsert 477 000 tonn oppdrettsfisk i Nord-Norge i 2015. Av dette 50,3 % i Nordland. I alt eksporteres det fisk fra Nordland for 10,8 milliarder kroner. Det er 15 % mer enn i 2014.

Industri og BA sektoren

Sektoren industri, bygg og anlegg og kraftproduksjon utgjør 33 % av omsetningen i Nordland og er fylkets største sektor målt i omsetning (48,8 milliarder kroner). Spesielt eksportbedriftene har markert bedre etterspørsel etter sine varer gjennom 2015. Svakere krone gjør også innenlands industri mindre utsatt for konkurranse fra eksportvarer. Forventningene til utviklingen i bygg og anlegg er fortsatt god aktivitet etter et rolig første kvartal i 2016. Det er økende konkurranse om oppdrag fra aktører utenfor regionene, og en rekke utsatte og forsinkede prosjekter i markedet forskyver aktiviteten i 2016. God byggeaktivitet i Sverige og

noe bedre konjunkturer ute i Europa gir ingen signaler om redusert aktivitet inneværende år.

Leverandørene mot havbruksindustrien venter økt utstyrssalg relatert til fornyelser og lusebekjempelse, mens det er ventet redusert fôrproduksjon. Dette er en følge av at fisken som står i havet er mindre og at biomassen er redusert med 3 % i løpet av 2015. En del av fisken som skulle vært vinterfôret er slaktet allerede, noe som gir lavere etterspørsel etter fôr. Industri med leveranser til bygg og anlegg opplevde moderat vekst i 2015, som ventes å fortsette i 2016. Næringsmiddelindustrien basert på villfanget fisk opplevde en moderat nedgang i etterspørselen høsten 2015, noe som ventes å ta seg opp utover våren 2016. Leverandørene til BA-sektoren ser fallende etterspørsel innenlands i sør og vest. I øst, midt og nord er det økende etterspørsel. For 2016 har industri rettet mot hjemmemarkedet nedjustert sine forventninger, mens eksportindustrien og oljeleverandørnæringen har oppjustert forventningene ut fra det aktivitetsbildet som avtegner seg i Nordland.

Handel, reiseliv og logistikk

I sum er varehandel, reiseliv og logistikk den nest største sektoren i Nordland med 29 % av omsetningen (42,5 milliarder kroner). I 2014 vokste omsetningen med 2,7 %. 2015 var preget av moderat lavere vekst med 2,5 %, mens utsiktene for 2016 er en vekst på 3,4 %. En viktig årsak til økte forventninger i 2016 er økende aktivitet i utenlandske turister og økende markedsandeler for transportselskapene i fylket. Den lave kronekursen gjør at reiselivet i Norge fremstår som rimeligere og mer attraktivt enn tidligere år. Da passer det svært godt at det er bygget en lang rekke flotte hoteller i Nordland som har kapasitet klar til langt flere besøkende. I reiselivet vil økende utenlandsturisme øke hotellbelegget og langt på vei utligne nedgangen i næringslivets reiseaktivitet. Utsettelsen av Aasta Hansteen-prosjektet har gitt lavere antall flyreiser enn forventet, mens E6-utbyggingen på indre Helgeland kompensere for noe av dette bortfallet. I varehandelen ventes en svak vekst drevet av større forsiktighet i folks privatøkonomi og utsikter til lavere lønnsvekst. I sum gir det svak vekst i privat forbruk og dreining til nyttevarer av typen hvitevarer, sportsartikler (sykkel) byggevarer og møbler foran mer tilfeldige anskaffelser. Byggevarehandelen observerer det samme som produsentene. Det er økende igangsetting av leiligheter og hus i nord, og det skaper økt etterspørsel fra entreprenørene. I dagligvarehandelen ventes svak vekst som følge av lav vekst i folketallet. I landsdelens varehandel er det tiltakende bekymring for konkurransen fra internetthandel.

Samtidig som førjulshandelen startet, åpnet City Nord i Bodø dørene til sine nye butikker. Dette er den største tilveksten til varehandelen på lang tid i Nord-Norge. Utvidelsen av kjøpesenteret vil med stor sannsynlighet gi en svak økning i den totale handelen i Nordland.

Foto: DIPS ASA

Tjenester mot bedriftene

Tjenesteyting mot bedrifter har i 2015 en moderat vekst i aktiviteten, og nådde 33 milliarder kroner. Veksten fra fjoråret er 3,5 %. Det er betydelig roligere enn i 2014 da veksten var hele 8,4 %. I 2016 ventes en vekst på 3 %. Økt forsiktighet i bruk av tjenester i bedriftene opprettholder forventningene til en moderat vekst i 2016.

Økt innpendling til fylket fra BA -næringen de neste fire årene ventes å gi økt behov for tjenester og kompensere for mindre etterspørsel fra lokale bedrifter. I rådgivningssektoren er det ventet stabil og moderat vekst i 2016. Det er hard konkurranse med sørnorske miljøer om oppdrag, men flere samferdselsutbygginger og større boligprosjekter vil bedre aktiviteten i 2016. I IT-næringen ventes økt satsning på sky-tjenester mot privat næringsliv å gi moderat vekst i 2016.

Til tross for at Nordland har en relativt velutviklet tjenestesektor rettet mot bedriftene, velger likevel mange av landsdelens bedrifter å kjøpe sine tjenester fra miljøer utenfor fylket. Det er potensial for å bygge opp en større tjenestesektor i landsdelen innenfor energiøkonomisering, tjenester til petroleumsaktiviteten, internett og sky-tjenester, logistikk og automatisering i produksjonsanlegg, for å nevne noen områder.

Tjenester mot private

Bransjen tjenester mot private er Nordlands minste med 4,5 milliarder kroner i omsetning. Det tilsvarer 3 % av omsetningen i Nordland. Etter svært god aktivitetsøkning på 6,5 % etter innfasing av nye kontrakter i private omsorgstjenester i 2014, falt veksten til 3,5 % i 2015 og det er utsikter til 2,8 % vekst i 2016.

Eiendomsmarkedet bidrar til å dra opp aktiviteten sammen med banktjenester til private. Økende nybygging rundt i Nordland ventes å gi moderat aktivitetsvekst i 2016. Økende fokus på trening gir flere kunder til treningsbransjen med økende etterspørsel etter personlige trenere. Veksten i boligmarkedet skjer nesten utelukkende i byene i Nordland. Større kulturproduksjon og mer avanserte oppsetninger stimulerer etterspørselen til kulturhusene i fylket. Dette smitter over på serveringsbransjen og gir utsikter til moderat vekst på tross av at kjøpekraften ikke vokser. Svakere krone venter å gi økt reiselivsaktivitet fra norske kunder, men aktørene er usikre på omfanget.

Kombinasjonen av liten påvirkning fra petroleumssektorens aktivitet, lav arbeidsledighet, god etterspørsel i eksportmarkedene og moderat lønnsvekst bidrar til økt konkurransekraft for nordlandsbedriftene. Når Norge nå trenger nye muligheter er det åpenbare muligheter i et fylke med ledige energi- og naturressurser både på sokkel, i havet og i fjellet. Nordland har noe av landets beste industrikompetanse å sette inn, og har dokumentert evne til raskt å omstille bedrifter i internasjonale markeder.

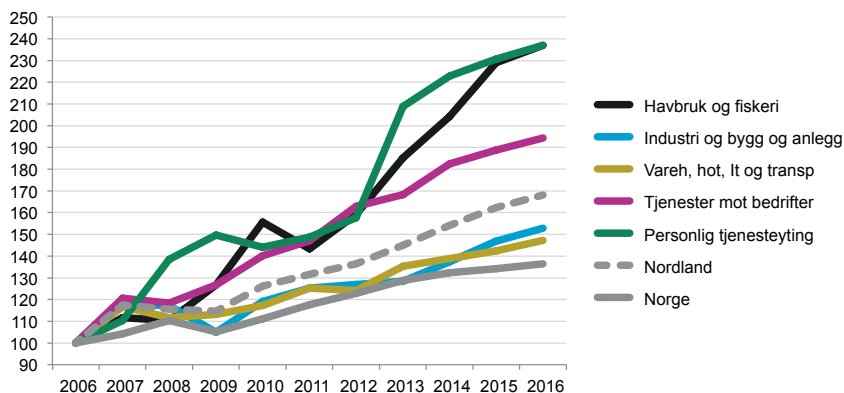
“

Utsiktene for Fastlands-Norge er en vekst på 1,3 % i 2016. En forventning om 3,5 % vekst i Nordland betyr betydelig sterkere konjunkturer i Nordland enn landsgjennomsnittet

”

FIGUR 18

Omsetning i sektorene
Indeks der 2006 = 100.

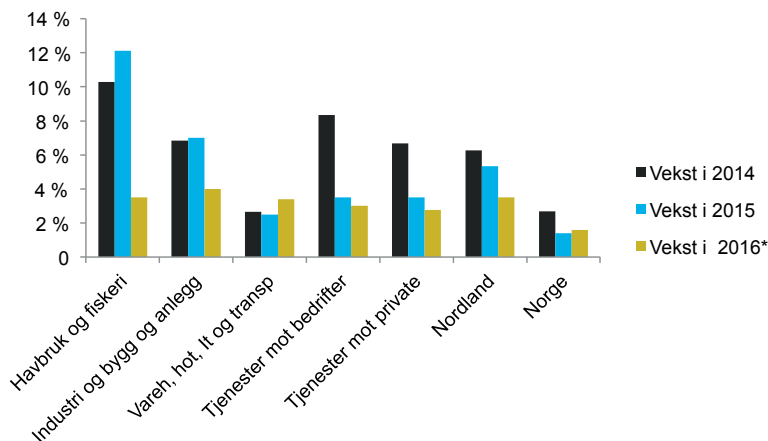

Figuren viser vekst i omsetning i selskaper med hovedkontor i Nordland utenom finans, forsikring, petroleum og offentlige selskaper. Omsetningen i Nordland når i 2015 en indeksverdi på 162 sammenlignet med 134 for Norge i samme periode. Sammenlignet med Norge har bedriftene sterkere omsetningsvekst i Nordland i hele perioden 2012 til 2015. Bransjene som drar Nordland er personlig tjenesteyting med indeksverdi 231 og havbrukssektoren med en indeksverdi på 229, samt tjenester mot bedrifter med en indeksverdi på 189 i 2015. Nordlands største sektor industri og BA har etter 2013 vist sterkere takter, mens varehandel, hotell og logistikk i stor grad følger velstandsutviklingen i befolkningen. Utsiktene for 2016 er vekst på 3,5 % sammenlignet med 1,3 % i Norge totalt.

FIGUR 19

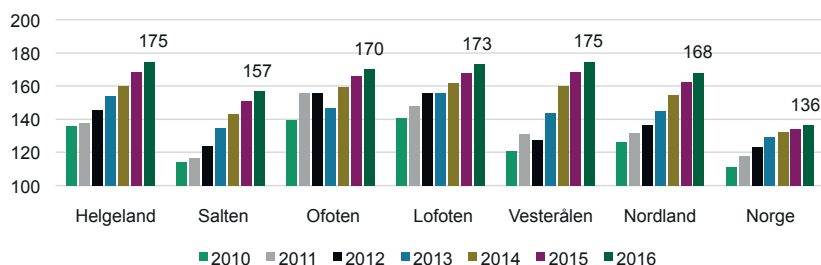
Vekst på bransjenivå
I prosent.

Figuren viser omsetningsvekst per bransje i 2014 og 2015, samt forventet vekst i 2016. I 2015 er veksten i samtlige sektorer sterkere enn landsgjennomsnittet. Fremgang både i fiskeriene og i havbruk gir den sterkeste veksten i 2015 med 12,1 %, fulgt av industrien med 7 % og tjenester mot bedrifter med 3,5 %. Tross lavere vekstutsikter er fortsatt Nordlandsøkonomien bedre rustet enn gjennomsnittet for landet. I kroneverdi vokser bedriftene med 7,4 milliarder kroner. I samme periode har sysselsettingen vokst med 845 personer. Effektivisering er derfor en viktig del av nordlandsbedriftenes strategi for omstilling.

FIGUR 20

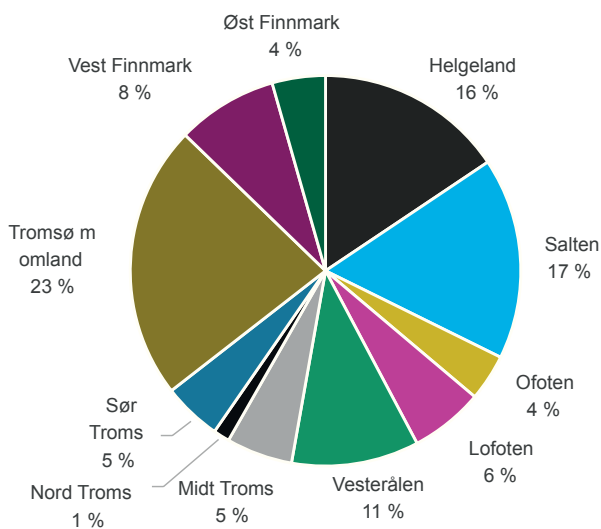
Omsetning i regionene
Indeks der 2006 = 100.

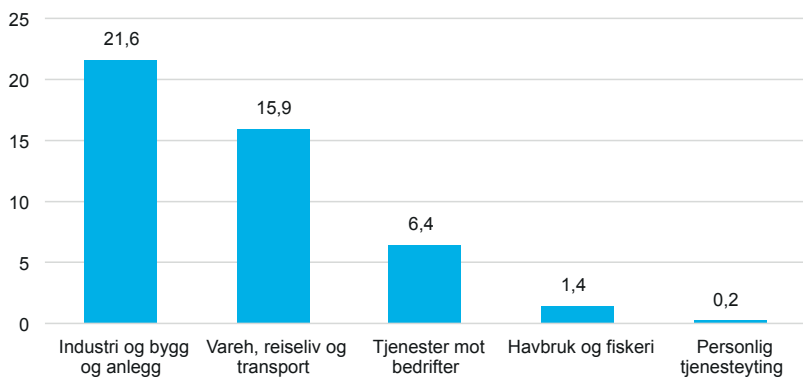
Figuren viser vekst i omsetning per region som en indeks der 2006 = 100. En indeksverdi på 200 betyr at omsetningen er doblet siden 2006. Sammenlignet med 2006 har fire av regionene tilnærmet samme vekst i perioden; Helgeland, Ofoten, Lofoten og Vesterålen. To regioner har siden 2010 sterkere utvikling enn resten av Nordland; Salten som i 2010 lå betydelig bak veksten i Nordland totalt som følge av kollapset i solcelleindustrien, og Vesterålen der omstillingen i fiskeriene ga utfordringer. Salten og Vesterålen har nå den raskeste veksten i Nordland. Det er også gledelig at veksten i Ofoten er tilbake etter nedleggelsene i solcelleindustrien og flyttingen av Hurtigruten. Nordland når i perioden 2006 til 2016 en indeksverdi på 168 sammenlignet med 136 for Norge. Nordland fortsetter å ha en sterkere økonomisk vekst enn Norge totalt.

FIGUR 21
Regionenes andel av omsetningen i Nord-Norge
I prosent.

Figuren viser fordeling av sum omsetning i selskaper med postadresse i Nord-Norge (263 milliarder kroner i 2014). Da inngår privat sektor minus bank, finans, petroleum og forvaltning. De tre største regionene er Tromsø med omland, Salten og Helgeland. De tre minste regionene målt i omsetning er Nord-Troms, Øst-Finnmark og Ofoten. I sum er Nordland tyngdepunktet med 53 % av omsetningen i landsdelen.

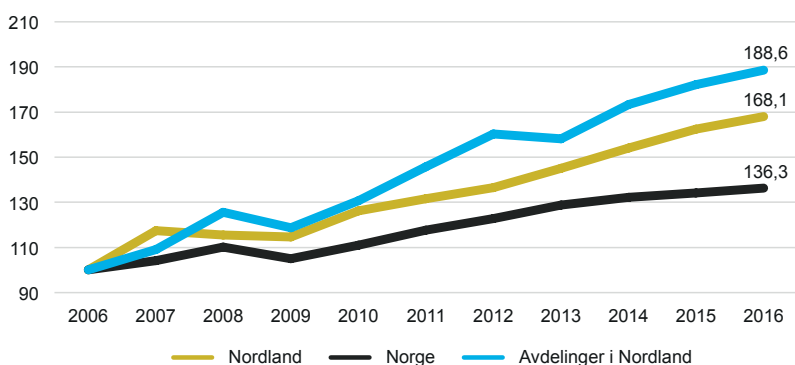

FIGUR 22
Aktiviteten i filialer i Nordland
Tall i milliarder kroner.

Figuren viser omsetning i milliarder kroner per sektor i filialer. Totalt hadde filialene en omsetning på 45,6 milliarder kroner i 2015. I sum omsetter selskapene i Nordland og filialene for 192,3 milliarder i 2015. Filialene skaper dermed 23,7 % av omsetningen i bedriftene i Nordland. Størst andel i filialer har industri og BA med 31 %. Denne sektoren har også flest internasjonale eiere. Deretter følger varehandel, reiseliv og transport der filialene utgjør 27 % av omsetningen. Den tredje største andelen har tjenester mot bedrifter med 16 %. I havbruk og fiskeri er det fortsatt stor lokal dominans, med kun 7 % andel filialer.

FIGUR 23
Vekst siden 2006 i Nordlandsbedriftene, underavdelinger i Nordland og Norge
Indeks der 2006 = 100.

Figuren viser vekst i omsetning for filialer, selskaper tilhørende i Nordland og Norge totalt der 2006 = 100. Filialene har siden 2009 hatt sterkere vekst enn bedriftene for øvrig. Mange filialer i eksportnæringene og industrien nyter godt av fortrinnene med å være lokalisert i Nordland. Vekst både i selskaper med hovedkontor i Nordland og i filialene viser det betydelige potensialet som ligger i fylket. Veksten realiseres uten at det er gjort større nyinvesteringer, som ville gitt et betydelig løft både for Nordland og for Norge.

Foto: NORD Universitet

Et lønnsomt næringsliv

På landsbasis utfordres evnen til å tjene penger i mange sektorer av overkapasitet, økende importpriser og konkurranse fra utlandet. Utfordringene er å finne i eksportmarkedene, konkurrenter lokalisert i land med lavere lønnskostnader, rimeligere energi eller lavere miljøkostnader. For nordlandsbedriftene er god lønnsomhet svært viktig, både for ansatte og eiere, men også for å tiltrekke seg nye investeringer og for å bidra til samfunnet rundt bedriftene. Fra et høyt lønnsomhetsnivå i 2014, med en driftsmargin på 8,8 %, ble den 8 % i 2015. Økte kostnader i havbruk og lavere lønnsomhet i bygg og anlegg er en medvirkende årsak til at nivået faller. Utsiktene for 2016 er 7,3 %, der lavere marginer i havbruk som følge av at volumveksten uteblir og fortsatt økte importpriser på varer til bygg og anlegg og varehandel, er de viktigste årsakene.

“

Havbruk og fiskeri har de beste driftsmarginene i Nordland. Nordland er nå landets desidert største fylke innen havbruk og står for 11,7 % av den globale produksjonen av atlantisk laks

”

Sterkere enn landsgjennomsnittet

For Norge går lønnsomheten ned fra 7,3 % i 2014, til 6,2 % i 2015 i Fastlands-Norge. Økende utfordringer i petroleumsindustrien og tilgrensende næringer gjør at det ventes en lønnsomhet på 5,7 % for Norge i 2016. Det er lønnsomt å ha filialer i Nordland. Filialene har en driftsmargin på 11 % i 2015, en marginal nedgang fra 11,5 % i 2014. Driftsresultatet er 16,7 milliarder kroner i 2015, hvorav 5 milliarder skapes i filialene. Regionen fortsetter å levere meget gode resultater og vise effektiv drift. Langt flere burde se til Nordland og legge nye bedrifter til en del av landet der inntjeningen har vist seg høy over tid. Verdiskapingen i Nordland er 54,4 milliarder kroner inkludert filialene, noe som utgjør 55 % av summen for Nord-Norge på 98,5 milliarder.

Havbruk på toppen

Havbruk og fiskeri har den beste driftsmarginen i Nordland. Nordland er nå landets desidert største fylke innen havbruk og står for 11,7 % av den globale produksjonen av atlantisk laks. Mer enn 50 % av marin sektor inkludert fiskeri i nord foregår fra Nordland. De to siste årene har også fiskeriene hatt høy margin. Driftsmarginen nådde rekordhøye 24 % i 2014 og falt til 18 % i 2015, mens utsiktene for 2016 er 15 %. I fiskeriene bidrar økte priser på fisk og lavere drivstoffkostnader til å øke marginene, mens i havbruk utfordres lønnsomheten av stagnerende volumvekst, økende kostnader med bekjempelse av lakselus og innfasing av grønnere produksjonsteknologi.

Industrien, store tall gir store overskudd

For industrien er det en positiv marginutvikling drevet av svak krone og lavere energipriser. For hjemmemarkedsindustrien betyr det at konkurransen nå står mellom norske leverandører, men at importerte råvarer begrenser muligheten til økte marginer. Marginutviklingen dempes av at det er fallende marginer i bygg- og anleggssektoren. Økende importpriser på varer og utstyr betyr lavere marginer i en periode for BA-bedriftene. Driftsmarginen for industrien var 6,9 % i 2014 og 6,6 % i 2015. Utsiktene tilsier 6,2 % i 2016. For eksportbedriftene er det usikkerhet knyttet til utviklingen i valutakursene. Marginene ville vokst mer i 2015 for eksportbedriftene hvis prisene på verdensmarkedene for metallene som produseres i Nordland ikke hadde falt i 2015. Nordland har en høyst oppgående industri og BA-sektor.

Innenfor kraftforedlende industri er det et stort potensiale. Ingen større etableringer har ennå tatt plassen etter at REC ble nedlagt.

Stabilt i varehandel, reiseliv og logistikk

Varehandelen har svart på økende importpriser med mer effektiv drift og mindre svinn. Økte priser har også i større grad enn ventet blitt akseptert av kundene. Reiselivet opplever svært positiv fremgang med mer enn 10 % økning i overnattinger i sommersesongen 2015 og økt opplevelsesproduksjon. For logistikkselskapene gir lavere drivstoffkostnader økte marginer, og mindre prispres fra utenlandske aktører som følge av valutavekkelsen.

Sektoren hadde i 2014 en driftsmargin på 3,8 %. I 2015 er den tilnærmet uendret på 3,7 %, for så å endre seg marginalt til 3,6 % i 2016. Stabilt folketall, lav arbeidsledighet og at kjøpekraften opprettholdes på dagens nivå er de viktigste drivkreftene.

Meget bra i tjenestesektoren

Den sammensatte tjenestesektoren venter i sum stabile marginer. Nedgang i enkelte tjenestesegmenter kompenseres av oppgang i andre segmenter. Dermed holder driftsmarginene seg nesten uendret fra 10,8 % i 2014 til 10,3 % i 2015. Det ventes marginer på samme nivå i 2016. Tjenesteproduksjonen er svært viktig for et effektivt næringsliv i en region. Tjenestesektoren stimuleres av etterspørsel drevet av søk etter effektivisering og rasjonalisering i det øvrige næringslivet og offentlig sektor. Sektoren har den nest høyeste marginen etter havbruk og fiskeri, og har den høyeste andelen personell med høyere utdanning i Nordland.

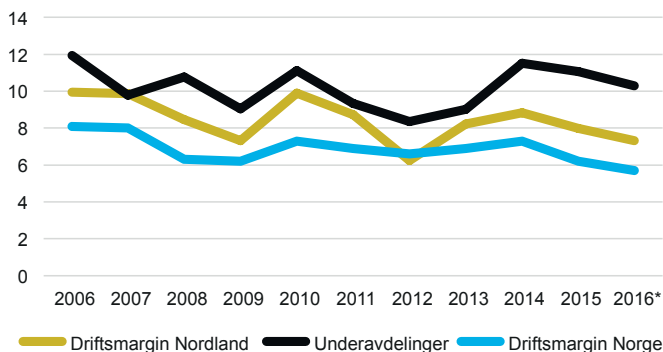
Sterke drivkrefter

Økte volum, bedre priser, effektive produksjonsprosesser og kostnadskontroll skaper gode resultater. Dette gjentar seg i nesten alle sektorer.

De av nordlandsbedriftene som opplever svakere lønnsomhet, opplever i større grad økte kostnader som ikke dekkes av vekst i utsalgspriser, samt lavere etterspørsel og konkurranse som presser prisene. Det er spesielt BA-bedriftene som opplever denne situasjonen.

FIGUR 24

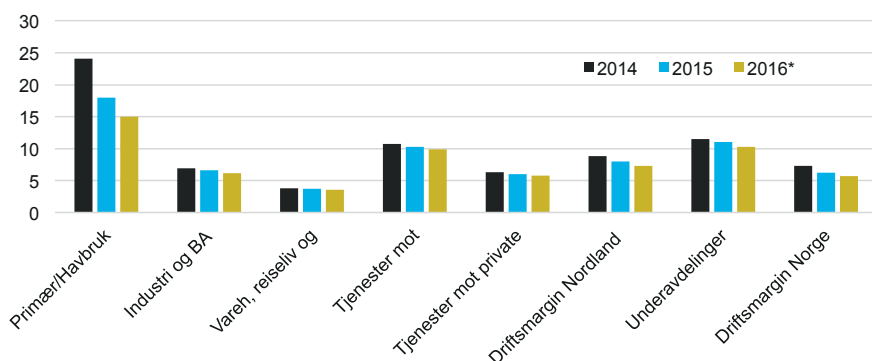
Utvikling i driftsmargin Nordland og Norge
I prosent.

Det er verdt å merke seg at Nordlands næringsliv over tid har prestert bedre driftsresultater enn landsgjennomsnittet. Med unntak av 2012, har lønnsomheten i fylket totalt ligget til dels høyt over gjennomsnittet for Fastlands-Norge. Sterke havbruks- og fiskeribedrifter og effektive industribedrifter er grunnfjellet for den gode evnen til å tjene penger.

FIGUR 25

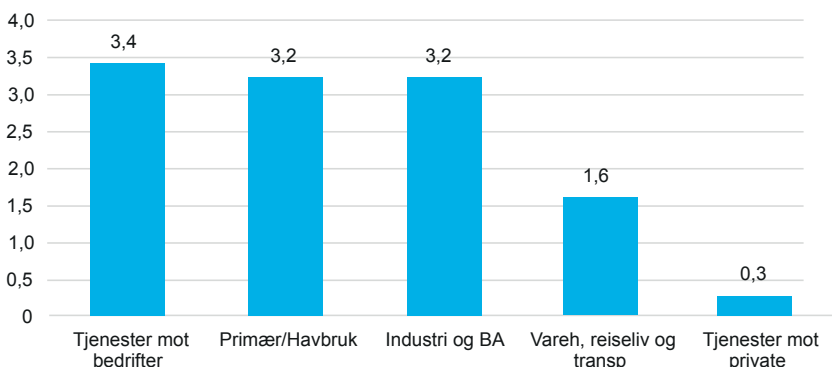
Driftsmargin med utsikter
Driftsresultat i % av omsetning.

Primærnæringer og havbruk skaper hele 3,2 milliarder kroner i 2015 og formidable 18 % i driftsmargin. Utsiktene for 2016 er en noe lavere margin på 15 %, men fortsatt den klart sterkeste i fylket. Industrien og BA har en driftsmargin på 3,2 milliarder kroner som utgjør 6,6 %. Industrien og BA må altså omsette nærmere 3 ganger så mye for å skape samme driftsresultat som fiskeri og havbruk. Det forventes en driftsmargin på 6,2 % i 2016 for denne sektoren. Varehandel, reiseliv og transport skaper 1,6 milliarder kroner i 2015, en driftsmargin på 3,7 % som forventes å svekkes noe til 3,6 % i 2016. Tjenester mot bedrifter skaper 3,4 milliarder kroner i 2015. Filialer i Nordland bidrar med 5 milliarder kroner til sine eiere utenfor Nordland. I alt er driftsmarginen 16,7 milliarder kroner som er et vesentlig høyere nivå enn landsgjennomsnittet.

FIGUR 26

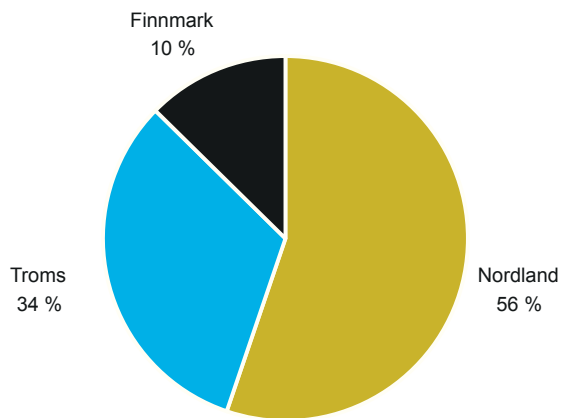
Driftsresultat per sektor i Nordland 2015
Tall i milliarder kroner.

Det er tre sektorer (tjenester mot bedrifter, primær/havbruk, Industri og BA) som har om lag like store bidrag i form av driftsresultat i Nordland med mellom 3,2 og 3,4 milliarder hver. Dette er svært viktige sektorer som skaper betydelige muligheter for videreutvikling av bedriftene i årene som kommer. Selv om industrien og varehandel, reiseliv og transport har om lag like mange sysselsatte, er det verdt å merke seg at resultatet er forholdsvis større i industrien og BA.

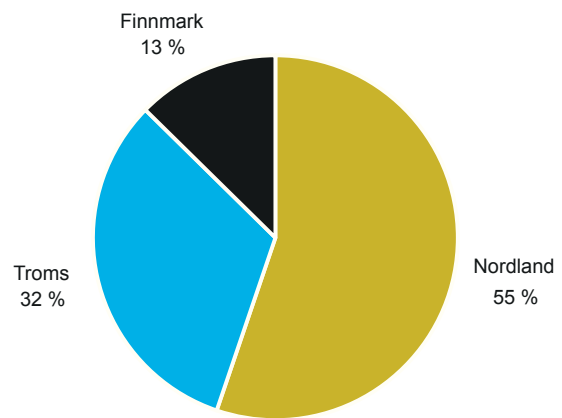

FIGUR 27
Fordeling av driftsresultat per fylke i Nord-Norge
I prosent.

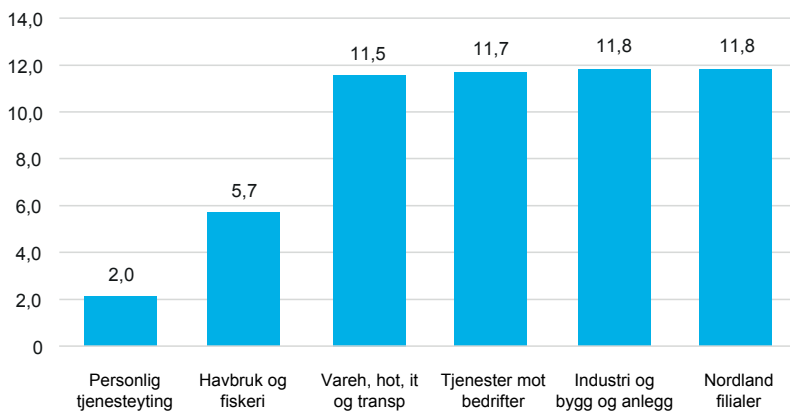
Av de 22,1 milliardene i driftsresultat som genereres i Nord-Norge siste år, kommer hovedbidraget fra Nordland med 56 %. Troms har 34 % og 7,6 milliarder og Finnmark har 2,2 milliarder som utgjør 10 %.

FIGUR 28
Fordeling av verdiskaping mellom regionene i Nord-Norge
I prosent.

Nordland bidrar med 55 % av verdiskapingen (54,5 milliarder) av totalt 98,5 milliarder kroner i Nord-Norge siste året. Deretter følger Troms med 31,7 milliarder kroner og Finnmark med 12,4 milliarder kroner. Dette inkluderer filialer, og er uten bank, finans og petroleumsnæringene.

FIGUR 29
Verdiskapning per hovedsektor i Nordland
Tall i milliarder kroner.

Verdiskaping målt som driftsresultat pluss lønn var i 2015 på 54,5 milliarder kroner i Nordland, inkludert filialene. Da er verdiskaping regnet som EBITDA + lønn. Verdiskapingen per omsatt krone er 29,7 øre sammenlignet med 26,7 øre for Norge.

Rusånes Fabrikker produserer Saltdalshus og Saltdalshytta i landets mest avanserte produksjonslinje for veggelementer.
Foto: Saltdalshytta.

SDNSC 24-124
151102 W1114

NN

Produserer på spreng!

I løpet av 2015 var det mange avisoppslag som fremhevet Nordland som landets nye gullkyst. De enorme investeringene som er gjort de senere årene i havbruksnæringen, metallindustrien, kraftproduksjon, petroleumsnæringen, logistikksektoren, hotell og eiendom i Nordland - og i øvrige deler av Nord-Norge, gir resultater og fremtidstro. Sett i forhold til befolkningen produseres det betydelig mer i nord enn i de fleste andre av landets fylker. I dette kapitlet ønsker vi å vise omfanget av produksjon i Nordland og betydningen for Norge. Her er noen smakebiter på det fylket bidrar med.

MINERALER – GRÅSTEIN BLIR TIL GULL

Nordland har stor kompetanse på uttak og bearbeiding av mineraler. Fylket er et av landets mest spennende områder for å finne nye forekomster av mineraler som kvarts, kalkstein, kleberstein, apatitt, kobber, nikkel og jern. Vi har mineraler er viktige for landets kraftforedlende industri, og danner også grunnlag for eksport til land over hele verden. Nordland har forekomster som av EU vurderes som strategiske. Ny industribygging i Norge vil ha behov for mineralene fra nord. Nær tilgang til sjø og infrastruktur er en stor fordel for videre produksjonsvekst. Nordland var i 2014 landets største produsent av industrimineraler målt i antall tonn.

FIGUR 30

Andel av den norske produksjon av industrimineraler og malmer i 2014
(Basert på Mineralstatistikker fra DMF og NGU)

	INDUSTRIMINERALER		MALM	
	Tonn	Andel av landets produksjon	Tonn	Andel av landets produksjon
Nordland	3 339 071	35,59 %	1 436 831	30,40 %
Troms	8 308	0,09 %	-	-
Finnmark	1 174 000	12,51 %	2 386 000	50,49 %
Totalt Nord-Norge	4 521 379	48,20 %	3 822 831	80,89 %

Nesten halvparten av landets produksjon av industrimineraler, og mer enn 80 % av malmproduksjonen i 2014, skjedde i Nordland. Produksjonen i 2015 har vært på om lag samme nivå. Produsentene av jernmalm har opplevd fallende priser i verdensmarkedet. Like før jul i 2015 førte det til konkurs i Sydvaranger Gruver. Uttak av jernmalm fortsetter med fullt trykk hos Rana Gruber.

INDUSTRIMINERALER

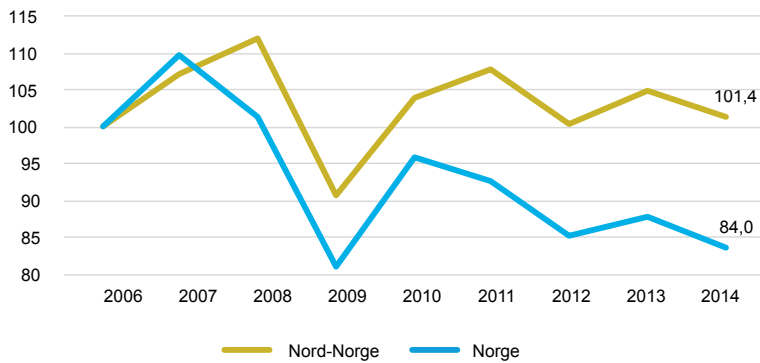
Typiske eksempler er kalkstein, olivin, nefelinsyenitt, kvarts og dolomitt. Industrimineraler brukes som fyllstoff i maling, papir, og plast og som hovedbestanddeler i keramikk, glass og sement.

MALMER

Mineraler hvor formålet er å lage metaller. Dette kan for eksempel være jern, nikkel, kobber, gull og sølv.

FIGUR 31

Produksjonsutvikling (antall tonn) industrimineraler, Nord-Norge sammenlignet med Norge totalt. Basert på årlige mineralstatistikker fra DMF og NGU. Indeks der 2006 = 100.

Figuren viser en indeks for produksjon av industrimineraler i Nord-Norge sammenlignet med landet for årene 2006 – 2014. På landsbasis har produksjonen gradvis gått ned etter finanskrisen, mens produksjonen i Nordland ligger på omtrent samme nivå. Leting etter mineraler er svært dyrt og risikofyllt, med lange og kostnadskrevede konsesjons- og planprosesser. Det må legges til rette for utvikling av mineralforekomster i Nord-Norge i årene fremover. Samtidig er det viktig å sikre framtidige mineralressurser i arealforvaltningen og at næringsinteresser ivaretas sterkere i planprosesser.

FORNYBAR ENERGI – GJØR INDUSTRIEN KONKURRANSEDYKTIG

Sol, vind og vann er i ferd med å forandre energimarkedene og vil være avgjørende for at verden skal nå sine klimamål. Landets industribedrifter har en stor konkurransefordel gjennom tilgang til fornybar energi i en verden som er mer og mer fokusert på klima. Nordland er en av regionene i verden med best tilgang på vannkraft. Tabell 2 nedenfor viser en oversikt over fornybar energiproduksjon i Nordland, samt andel av landets produksjon.

FIGUR 32

Andel av den norske produksjon av Fornybar energi i 2014 (Kilde: SSB)

	VANNKRAFT		VINDKRAFT	
	Vannkraft (GWh)	Andel av landets vannkraftproduksjon	Vindkraft (GWh)	Andel av landets vindkraftproduksjon
Nordland	13 488	9,9 %	100	4,5 %
Troms	3 043	2,2 %	124	5,6 %
Finnmark	1 290	1,0 %	276	12,4 %
Totalt Nord-Norge	19 970	13,1 %	500	22,5 %

Om lag en tiendedel av landets vannkraft ble produsert i Nordland i 2014. Produksjonen varierer fra år til år. Til sammenligning ble det i 2013 produsert 17 416 GWh vannkraft (13,6 % av landets produksjon). I et gjennomsnittså er Nordland blant de tre største produsentene i landet. Vi produserer veldig mye mer vannkraft enn hva vi selv har behov for. En tredjedel av elektrisiteten fra vannkraften eksporteres ut av fylket. Foreløpig er det en beskjeden mengde vindkraft som produseres i Nordland. 22,5 % av Norges vindkraftproduksjonen var i 2014 i Nord-Norge.

Det ligger et stort potensial for Nordland som region til å benytte denne energien til egne industriformål. Dette fordrer at det legges til rette for oppbygging av mer industri i landsdelen.

Vet du hva den store fordelene med vannkraft er, fremfor andre fornybare energikilder?

Vannkraft som energikilde kan lagres i magasiner (i motsetning til energi fra sol og vind).

Er du oppmerksomhet på at:

Ytterligere fornybar energiutbygging vil føre til opprusting av sentralnettet som må finansieres av innbyggere og næringsliv i Nordland, men som er generert av nasjonale klimapolitiske mål. Det fører til motstand mot kraftutbygginger og svekker industribyggingen.

FISKERI OG HAVBRUK – FORSYNER VERDENS MATFAT MED PROTEINER

I 2014 ble det solgt 240 255 tonn slaktet fisk fra akvakultur-næringen i Nordland (18 % av solgt slaktet fisk i den norske akvakulturnæringen). Dette tilsvarer faktisk ett tonn per innbygger i fylket vårt. Salgsverdien var om lag 8,45 milliarder 2014-kroner. Det aller meste er fra lakseoppdrett (97,2 %). Det var 29 selskaper som drev med matfiskproduksjon i Nordland i 2014, mot 85 i 2005. Større selskaper med kontroll over hele verdikjeden er nå regelen i Nordland. Mer enn 12 % av det globale tilbudet av atlantisk laks kommer fra Nordland. Statistikkene for 2015 tyder på at årsproduksjonen av laks i Nordland ble 240 462 tonn (19,5 % av landets produksjon). Totalt for Nord-Norge ble produksjonen i 2015 hele 477 265 tonn, som utgjør 38,7 % av landets produksjon.

FIGUR 33

Produksjon og andel av havbruk og fiskeri 2014 (Kilde: SSB)

	AKVAKULTUR		FISKERI	
	Akvakultur (tonn)	Andel av landets produksjon	Fiskeri (tonn)	Andel av landets produksjon
Nordland	240 255	18,0 %	559 391	24,2 %
Troms	149 642	11,2 %	171 405	7,4 %
Finnmark	97 688	7,3 %	155 513	6,7 %
Totalt Nord-Norge	487 585	36,6 %	886 309	38,3 %

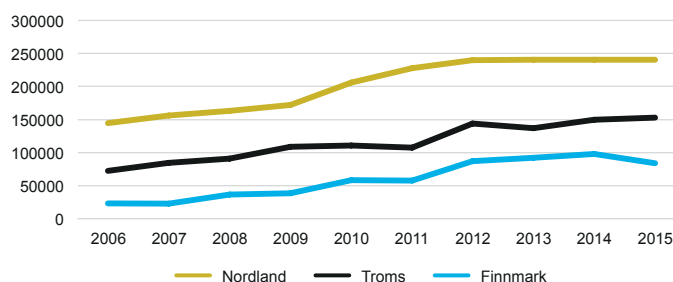
I 2014 ble det landet 559 391 tonn fisk fra fartøyer med Nordland som hjemstedsfylke (24,3 % av totalt fiske i landet). Torsk og torskearter utgjorde 38,9 % av totalen, mens pelagisk fisk utgjorde 27,9 %. Verdien av landingene var på 2,9 milliarder kroner. Torsk og torskearter sto for 67,4 prosent av verdien. Statistikkene for 2015 er ikke tilgjengelig enda men gode priser på fisken i 2015 indikerer en god vekst i verdiene.

FIGUR 34

Produksjon i havbruksnæringen 2006 – 2015 (Kilde: Fiskerdirektoratet)

Antall tonn.

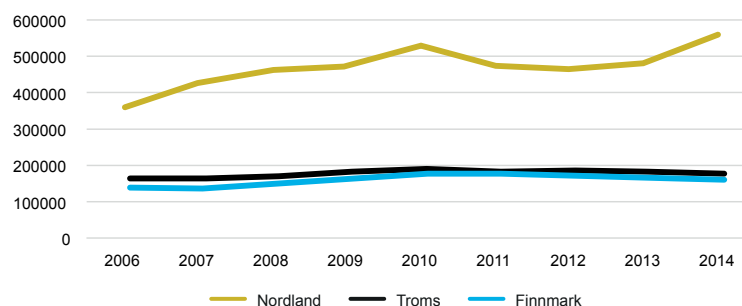
Figuren viser antall tonn levert av havbruksnæringen i årene 2006 til 2015 for de tre nordnorske fylkene. Dette er i all hovedsak produksjon av laks.

FIGUR 35

Produksjon i fiskerinæringen 2006 – 2015 (Kilde: SSB)

Antall tonn.

Figuren viser antall tonn landet fisk etter fartøyet sitt hjemsteds-kommune for årene 2006 – 2014 for de tre nordnorske fylkene. En stor del av flåten har sitt hjemsted i Nordland og landet mer enn 550 000 tonn i 2014.

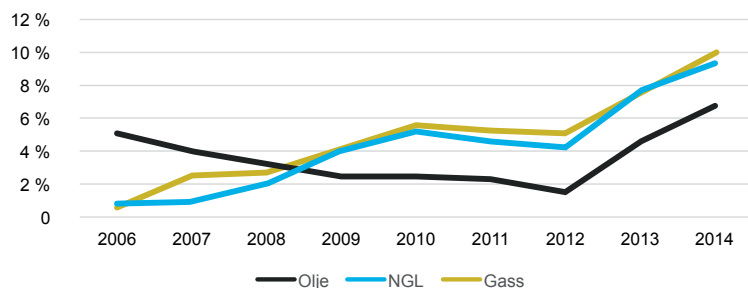

PETROLEUM – EN STADIG STØRRE PRODUKSJONSANDEL SKJER I NORD

Landets petroleumsnæring er under stort press. Valget står mellom en betydelig nedtrapping i dagens utvinningsvolum, eller satsing på opprettholdelse av et visst nivå gjennom utvinning i Nord-Norge (Norskehavet nordøst og Barentshavet). Vi skal være oppmerksom på at mye av petroleumsproduksjonen i Nord-Norge vil dreie seg mer om gassutvinning enn oljeutvinning. Eksport av gass fra Nordland og Nord-Norge kan bidra til at Europa når sine klimamål. Statistikkene viser at Nord-Norge allerede står for en betydelig del av landets gassproduksjon med en andel på 9,9 % i 2014, en andel som sannsynligvis vil øke betydelig når også Aasta Hansteen kommer i drift i 2018.

Den totale salgsverdien av olje- og gassproduksjonen i Nordland i perioden 1997 - 2015 beløper seg til om lag 318 milliarder kroner estimert ut fra produserte volumer og løpende priser i perioden. For Nord-Norge er tilsvarende tall 419 milliarder kroner.

FIGUR 36
Den nordnorske andelen av petroleumsproduksjonen i Norge fra 2006 til 2014 (Basert på produksjonstall fra Norsk Petroleum) I prosent.

Figuren viser den nordnorske andelen av petroleumsproduksjonen i Norge fra 2006 til 2014.

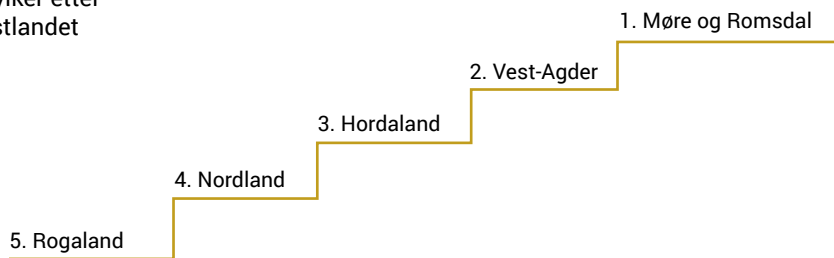
Den nordnorske andelen har økt betydelig de siste årene. Gassproduksjonen vokser i takt med at flere felt settes i drift. Inneværende år forventes det produksjonstart på Goliat og fra 2018 kommer også Aasta Hansteen i drift. NGL er det samme som våtgass.

INDUSTRI

I 2015 omsatte industrien i Nordland for 48,8 milliarder kroner. Eksporten av gjødsel, metaller, sement, fisk, kraft og energiprodukter utgjør 30,7 milliarder av dette. I nasjonal sammenheng er Nordland det fjerde største eksportfylket av tradisjonelle varer og øker raskere enn andre fylker. 19 milliarder av eksporten kommer fra den kraftforedlende industrien og 10,8 milliarder er sjømat inkludert laks.

Nordland skaper 11 % av eksporten fra fastlandet og rangeres som nummer 4 av eksportfylkene i Norge.

Rangering topp 5 fylker etter eksportverdi fra fastlandet (eks petroleum)

Avstanden fra Nordland opp til andreplass er kun 2,5 milliarder. Med dagens utvikling kan Nordland rykke opp én eller flere plasser allerede i løpet av 2016.

Den positive utviklingen over tid viser at det finnes attraktive muligheter i Nordland. Stor ressurstilgang, muligheter for svært grønn produksjon og riktig kompetanse inviterer til økt satsing på nye virksomheter i Nordland.

Aasta Hansteen
Illustrasjon: Statoil

Utsiktene for Nordland

SJØMAT

Oppdrettsnæringen har vært kjennetegnet av flere tiår med vekst i produksjonen. 2016 kan bli året hvor dette snur. Næringens utfordringer med lakselus og sykdom er forklaringen bak at produksjonsvolumene kan falle med så mye som 3 %. Eksportprisene for hel fersk laks har aldri vært høyere enn ved utgangen av 2015, og det er ventet at den fortsatt vil være på et høyt nivå gjennom 2016. Dette medfører at lønnsomheten i næringen også i 2016 vil være svært god. Den gode lønnsomheten i næringen slår også positivt ut for utstys- og teknologileverandører, og det er ventet høyt investeringsnivå i havbrukssektoren også i 2016.

Store tanker. På noe lengre sikt er havbruksnæringen optimistisk til at de skal få kontroll på utfordringer som lus, rømming og sykdom. For å sette fart på teknologiutviklingen har Regjeringen innført en ordning med vederlagsfrie utviklingskonsesjoner. To selskaper i Nordland har lansert sine planer for hvordan fremtidens oppdrett kan se ut. Nordlaks ønsker å realisere et 450 meter langt og 54 meter bredt oppdrettsskip, mens Gigante har lansert planer for en tubeformet oppdrettsmerd på 500 meter.

Cermaq har også annonsert at de vil plassere en nylig tildelt grønn konsesjon i Hamarøy. De grønne konsesjonene skal stimulere til utvikling av en mer miljøvennlig havbruksnæring.

Fiskerisektoren venter økt aktivitetsnivå i 2016. Kvotene for hyse og sei nord for 62 breddegrad er økt, mens torskekvotene er noe redusert. Det er ventet at dette vil gi økt aktivitet for fiskeindustrien på land. For pelagiske arter er kvotene økt for NVG-sild, nordsjøsild og hestmakrell. Dette er ventet å bidra positivt til aktiviteten i fiskeflåten, men uendret i landindustrien siden denne typen råstoff leveres både i Norge og Danmark. For fiske etter kolmule og makrell er kvotene redusert, mens loddefisket er stengt.

INDUSTRI OG BA SEKTOREN

Industrien vil i stor grad påvirkes av internasjonale konjunkturer. Leverandørindustrien rettet mot petroleumssektoren vil også i 2016 preges av lav etterspørsel og prispress. Flere av leverandørene vil rette fokuset mer over på andre bransjer, til investeringene i sektoren tar seg opp igjen. Leverandører med kapitalsterke eiere i ryggen er ventet å klare seg best gjennom omstillingsperioden. Det er viktig at man holder på den kompetansen som har vært bygget opp de siste årene knyttet til denne sektoren, slik at man vil være i posisjon når markedet snur.

Den kraftforedlende industrien vil nyte godt av svak kronekurs og lave energipriser. Samtidig er flere av aktørene avhengig av å importere råstoff, noe som demper lønnsomheten noe. Det er ventet produksjon på eller opp mot kapasitetsgrensen også i 2016. Klimamøtet i Paris har gitt økt fokus på miljø og bærekraft, og dette vil påvirke sektoren i 2016. Dokumentasjon av klima, miljøpåvirkning og bruk av vannkraft, vil på sikt kunne gi konkurransefordeler. Svakere vekst i fremvoksende økonomier er en trussel, hvor man blant annet ser at kinesiske industriforetak nå øker sin eksport til europeiske markeder. Det er ventet at den eventyrlige omsetningsveksten næringen hadde i 2015 vil flate ut i år. I den mekaniske industrien er det ventet moderat vekst, drevet av økt etterspørsel fra den kraftforedlende industrien og fiskeri- og oppdrettssektoren.

Deler av gruenæringen er inne i en tøff periode etter at malmprisene falt betydelig i 2014/2015. Dette resulterte blant annet i at Sydvaranger Gruver gikk konkurs. Samtidig melder selskaper med uttak av industrimineraler om langt bedre markedsforhold. I 2016 er det ventet betydelig volumvekst for å kompensere for lave malmpriser.

Bygg og anleggssektoren vil i stor grad drives av bygg- og infrastrukturprosjekter i offentlig regi. Utviklingen i boligmarkedet er svært usikker, og det vil nok være store geografiske variasjoner. Det er ventet god etterspørsel og

igangsettelse av nye boligprosjekter i de største byene. Det er ventet at konkurransen i bransjen vil tilta, som følge av at entreprenører ellers i landet ser nordover etter mer arbeid. Økte kostnader på importerte varer, uten at dette kompenseres fullt ut i utsalgsprisene, er ventet å svekke lønnsomheten i sektoren noe. Økningen i antall asylsøkere vil også gi økt behov for rehabilitering av bygg. Regjeringen har gjennom en lovendring endret kravene til utleieboliger, som gjør det enklere og billigere å tilpasse eksisterende boliger til utleie. Dette, kombinert med økt bygging av studentboliger er ventet å dempe prisveksten og øke tilbudet i utleiemarkedet. Byggevarerindustrien har i mange år opplevd hard konkurranse fra utenlandske selskaper. Utviklingen i kronekursen har nå ført til en mer fordelaktig konkurransesituasjon.

HANDEL, REISELIV OG LOGISTIKK

Det ventes at varehandelen vil øke i 2016, men i lavere tempo enn hva vi har sett i 2015. Lav rente bidrar positivt i forhold til husholdningenes økonomi, mens lav lønnsvekst kombinert med at valutaeffekten overføres kundene demper anslaget. Mot slutten av 2015 ble utvidelsen av kjøpesenteret City Nord i Bodø ferdigstilt, noe som ga en betydelig økning i handelsarealet i fylket. Det er ventet at konkurransen med netthandelen vil være hard og tiltakende.

2015 ble et rekordår for hotellene i fylket, og aldri har det vært solgt flere hotellrom. Veksten forklares blant

annet med kapasitetsøkning som følge av at Scandic Havet i Bodø ble åpnet i 2014 og at Meyergården i Mo i Rana ferdigstilte sin utvidelse i 2015. Reiselivsbedriftene påvirkes av valutautviklingen hvor det har blitt rimeligere for utenlandske turister å feriere i Norge, samtidig som det å feriere i eget land blir mer attraktivt for nordmenn. For 2016 er det ventet at antall overnattinger vil ligge på nivå med, eller litt over, fjoråret. Det er ventet at næringslivet vil redusere sin etterspørsel etter kurs- og konferansetjenester, men at dette kompenseres med økt etterspørsel fra privatmarkedet. Flyktingestrømmen bidrar også til økt lønnsomhet for en rekke overnattingssteder i fylket.

TJENESTEYTNDE SEKTOR

For salg av tjenester til næringslivet er det ventet en vekst på 3 % i 2016. Det er særlig faglige, tekniske og vitenskapelige miljøer, og spesielt de som retter seg mot vei og samferdsel og kraftselskaper, som venter vekst. Bemanningsselskaper som formidler arbeidskraft til bygg- og anleggssektoren er også ventet å øke sitt aktivitetsnivå. Innen transport er det ventet at lavere etterspørsel fra oppdrett og fiskeforprodusenter vil kompenseres med økt aktivitet mot fiskerisektoren.

I husholdningsrettet tjenesteyting er det ventet en vekst på 2,8 % i 2016. Lav rente og fortsatt god aktivitet i boligmarkedet er ventet å gi utlånsvækst hos bankene, og fortsatt høy aktivitet hos eiendomsmeidlerforetakene.

Foto: Coop Nordland

2015 ble et rekordår for hotellene. Her fra Scandic Havet i Bodø. Foto: Scandic Havet

INDEKS NORDLAND 2016

Indeks Nordland

Indeks Nordland er et partnerskap mellom Nordland fylkeskommune, DNB ASA, Innovasjon Norge - Nordland, NHO Nordland, Kunnskapsparken Bodø AS og NAV Nordland.

Indeks Nordland kan du lese og laste ned på www.kpb.no

Har du spørsmål om Indeks Nordland, kontakt Kunnskapsparken Bodø AS på e-post: ep@kbb.no

Takk til

Nordland fylkeskommune, DNB, Innovasjon Norge - Nordland, Næringslivets Hovedorganisasjon Nordland, NAV Nordland og Kunnskapsparken Bodø AS for finansiell støtte.

Forfattere

Erlend Bullvåg, Handelshøgskolen - Nord Universitet
Sissel Ovesen, Kunnskapsparken Bodø AS
Carl Erik Nyvold, Kunnskapsparken Bodø AS
Tom Steffensen, Kunnskapsparken Bodø AS

Prosjektledelse

Kunnskapsparken Bodø AS

Design

Riktig Spor AS

Trykk

Forretningstrykk AS

Foto forside

Fra Narvikfjellet. Foto: Rune Dahl - www.runedahl.no

Styringsgruppen

Innovasjon Norge
tlf 75 54 20 00
www.innovasjon norge.no

NAV Nordland
tlf 55 55 33 33
www.nav.no

Nordland fylkeskommune
tlf 75 65 00 00
www.nfk.no

Kunnskapsparken Bodø AS
tlf 951 84 190
www.kpb.no

DNB ASA
tlf 03000
www.dnb.no

ISBN 978 82-8151-041-8

www.indeksnordland.no
